

A
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24

Nr.	Auctores	
1	Thomafius	Delineatio Historie juris.
2	Hildebrand	Prolegomena juris universi.
3	Knorre	Observati. ad proemium Institutionum.
4	Mueller	De quinquennio studii juris.
5	Eldend	Utrum methodis demonstrativa in juris. prudentia civili adhiberi queat
6	Wolf	De fato Philosopho.
7	Bruchner	- iustitia Romanorum.
8	Hofeisel	- principis jur. Nat. de interpret. et de antiqu.
9	Gerdesius	- jurisprudentia non papizante.
10	Birnbaum	- insigni Physice utilitate in jurisprudentia.
11	Reinhard	- septem legibus damnatis ff. crucibus fetorum
12	Brunquell	- preferentia juris Ser. pugnantis cum f. r.
13	Hoch	- fictionibus juris.
14	Griber	Neq. universalem neq. particularem iustitiam jurisprudentia
15	Thomafius	De iudiciis morum.
16	Loepfi	- iudiciis morum.
17	Thomafius	- morum cum iure scripto contentione.
18	Struv	- consuetudinibus rationalibus & irratis.
19	Schmalz	- legum et consuet. ne iure r. fontibus.
20	Thomafius	- felicitate subditorum Brandenburg. de constantia
21	Reuter	- dominis quiritariis seu bonitariis.
22	Trommann	- revocatione privilegiorum licita
23	Thomafius	- hominibus propriis et liberis Germanorum
24	Schweider	- notione rusticorum Germanie.

Nr.	Auctores	
25	Pertsch	De divisione operarum in Determinatas & indetermin.
26	Kroner	- different. Jur. S. et R. in Nobilitate adoptiva.
27	Thomafius	- existimatione fama & infamia extra Rempt.
28	Steinertius	- levis nota macula.
29	Crell	- adoptione in locum fratris n. monstrosa.
30	Knittel	abgolfauer gebürtig nader.
31	Stryk	De privilegiis titulo oneroso questis
32	Giegler	- iuribus Iudeorum.
33	Wildvogel	- Iudeorum receptione.
34	Schulz	- Fideis.
35	Kaysler	- Autonomia Iudeorum.

16

DISSERTATIO JURIDICA
DE
JUDICIO
SEU
CENSURA MORUM,
QUAM
IN REGIA FRIDERICIANA
PRÆSIDE

D. CHRIST. THOMASIO,
Jcto,
SERENISS. ET POTENT. REGIS BORUSS.
CONSILIARIO INTIMO ET PRO-
FESS. JUR. ORDIN.

PUBLICICE PROPONIT

D. X. MAJI A. M DCC II.

H. L. Q. C.

CHRISTOPHORUS GUILIELMUS SCHEURL,
DE DEFERSDORF.
NORIMB.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

TYPIS JOAN. CHRIST. GRUNERTI, ACAD. TYPOGR.
Recusa 1748. (83)

DISSERTATIO JURIDICA
DE

JUDICIO

SEU

CENSURA MORUM

QUAM

IN REGIA FRIDERICIANA

PRÆSIDE

D. CHRIST. THOMASIO,

PRO

SECRETISS. ET POTENT. REGIS BORUSS.
CONSILIARIO INTIMO ET PRO-
FESS. JUR. ORDIN.

AVCTORE PROMPT.

D. X. MAJ. A. M. DCX. II.

N. I. O. P.

CHRISTOPHORUS GUILIELMUS SCHEURL
DE DIERSDORF.

NORMÆ.

HALLÆ M. G. FRIDERICÆ.

EX Typogr. JOAN. CHRIST. GRUNERTI, ACAD. TYPOGR.
1812.

DISSERTATIO

DE

JUDICIO SEU CENSURA
MORUM.

CAPUT I.

Status Controversiæ.

§. I.

Sapientissimus Legislator Deus Optimus Maximus per Lex Mosaica
servum suum Moſen inter alias leges forentes etiam de pœna filii
promulgaverat Deuteron. cap. 21. vers. 18. seq. Cum immorgeri
cuiſpiam fuerit filius contumax & rebellis, qui non tinet.
auscultet voci patris, neque voci matris, eumque cor-
ripuerint, neque tamen iis obſequutus sit: eum comprehen-
dent pater & mater, educentque ad ſenes urbis, atque ad
portam ejus loci. Tum dicent ſenibus ejus urbis: filius hic
noſter contumax & rebellis eſt, non paret voci noſtræ, com-
meſſator eſt & ebriofus. Dein lapidibus eum obruent viri
ejus oppidi, & morietur. Ita malum e medio tui tolles, &
omnis Iſraël hoc audiens timebit. Putat equidem Doctiſſimus
A Cleri-

Clericus in notis ad hunc locum, quod debeat intelligi contumacia & protervia intolerabilis, atque in rebus magni momenti; ut si contumeliose parentes appellaret, & graviter peccans castigari ab iis noller. Alioqui vitio, quod ferri posset, tam gravis poena inflictâ non fuisset, neque a parentibus flagitata. Ego tamen arbitror hanc explicationem repugnare textui, cum aperte filii *commessatoris & ebriosi* fiat mentio, quæ vitia alias pro talibus communiter haberi solent, quæ non sunt adeo intolerabilia, ut adeo Lex hæc sit plane diversa a Lege *Exod. 21. vers. 17. & Levit. c. 20. v. 9.* poenam capitalem dictante filiis, qui parentibus maledicunt. Occurrunt potius dubia difficiliora. Utrum unius ex parentibus & potissimum patris accusatio suffecerit, an vero utriusque consensus hic fuerit necessarius? Utrum sola assertio parentum suffecerit, an insuper alia probatione fuerit opus, & pleniore causæ cognitione? An Judices mitigare pro diversitate circumstantiarum poenam potuerint? Cur parentibus solis Jus vitæ & necis non fuerit indultum? & quæ sunt similia. Sed cum istud iudicium de moribus liberorum huc non pertineat, curam hanc aliis relinquimus. Etsi enim textus loquatur de moribus filii talibus, quæ alias in adultis & patribus familias lege poenali non coercerentur, adeoque per paulo post dicenda videbatur huc pertinere, revera tamen non pertinet, quia nos solliciti sumus de iudicio non privato aut semi-privato, quale illud Mosaicum erat, sed publico, neque ab arbitrio parentum dependente, verum autoritate publica in cives quosvis & patresfamilias exercendo.

Nec huc pertinet iudicium de moribus a Justiniano sublatum.

§. II. Unde & iudicium de moribus huc non pertinet, quod sublatum esse dicit Justinianus in *rubrica Cod. de repud. & judic. morum sublato, & in L. penult. Cod. eod.* Hoc quale fuerit, ingenue profiteretur Accursius se ignorare. Et quamvis Jacobus Rævardus *Varior. lib. 4. cap. 13.* in eo totus sit, ut demonstret, iudicium hoc pertinuisse ad cognitionem

Cen-

Censurum, utpote qui & ipsi olim de moribus Uxorum cognoverint, de quo capite secundo videbimus, in eo tamen certe fefellit, quod putet, illam Censurum cognitionem hic a Justiniano intelligi, quodque eodem referat ea, quæ Ulpianus *tit. 6. de retentione sextæ vel octavæ partis ex dote* ob mores Uxoris differit, aliosque textus Pandectarum. Ista enim omnia potius pertinuerunt ad judicia Prætoria de rei uxoriæ actione, vel ex stipulatu, quibus uxor dotem repetebat, & in quibus marito jus competeat retinendæ sextæ partis ex dote, si divortium factum sit, ob mores graviores, octavæ ob leviores. Erant vero mores graviores adulteria, leviores reliqui omnes. *Ulpianus d. l.* Et spectasse hanc retentionem ad illa judicia Prætorum, non Censurum, probatur *ex L. un. Cod. de R. U. act. §. 5.* ubi sustulit Justinianus istas retentiones ex moribus. Adde quod *Quintilianus Lib. 7. c. 4.* scribat, in rei uxoriæ actione quæsitum fuisse, utrius culpa divortium factum sit. Fallitur & in eo *Rævardus*, dum dicit: *Sin contra mariti moribus accidisset, ut a marito diverteret ad amicos uxor, quo minus parvitate rerum propter nuptias donatarum certam aliquam partem uxor consequeretur, nihil mihi videtur obstuisse.* Mihi vero videntur obstare ea, quæ *Ulpianus d. tit. 6. §. 13.* habet: *Mariti mores puniuntur, in ea quidem dote, quæ a die reddi debet. Ita propter majores mores præsentem dotem reddit: propter minores senum mensum die. In ea autem, quæ præsens reddi solet, tantum ex fructibus jubetur reddere, quantum in illa dote quadriennio redditur: quod representatio facit.* Ipse vero Justinianus cum statim initio Imperii hoc iudicium de moribus sustulisset *d. l. penult. C. de repud.* in eo peccavit *Tribonianus*, quod ejus quasi adhuc vigentis & usitati vestigia in Pandectis temere, ut solet, reliquerit. Pertinent enim huc ex *Paulo L. 5 ff. de pact. dot. l. 15. §. 1. ff. sol. matrim.* ex *Papiniano l. 39. sol. matrim.* ex *Sævola L. 47. ff. eod. Conf. Balduni Justinianum lib. 1. p. 33. seq. Briffon. de Form. Pop. Rom. lib. 5. pag. m. 445. seq.* Nam quod

quod hæc leges non pertineant ad judicia Censuræ, ut vult Rævardus *d. l.* vel ex eo insuper apparet, quod *cap. seq.* docebimus, Censuræ officium ad tempora Pauli & Papi-
niani non durasse. Ergo cum istud iudicium de moribus
ad causas privatorum pertinuerit, & in specie ad maritorum
interesse pecuniarium, a scopo nostro alienum est.

Judicium
morum est
iudicium im-
proprie di-
ctum.

§. III. Nos enim solliciti sumus de iudicio publicam
& communem omnibus civibus utilitatem spectante. Ad-
hibuimus autem vocem *Judicii* magis, ut inferviremus illis,
qui judicia hæc morum cum magnis querelis super depra-
vatione morum, commendant, quam, ut iudicium id re-
vera sit, aut sive publici sive privati iudicii species. Ap-
posite eam in rem Cicero in *orat. pro Cluentio c. 42. Sequitur*
id, quod illi iudicium appellant, majores autem nostri nunquam
neque iudicium nominarunt, neque perinde, ut rem iudicatam
observarunt, animadversio atque autoritas Censoria. Et mox
c. 43. Censores denique ipsi sæpenumero superiorum Censuræ
iudiciis (si ista iudicia appellare vultis) non steterunt. Et iterum
cap. 45. Quid igitur Censores secuti sunt? Ne ipsi quidem, ut
gravissime dicam, quicquam aliud dicent præter sermonem at-
que famam, nihil se testibus, nihil tabulæ, nihil gravi aliquo
argumento comperisse nihil denique causa cognita statu-
isse dicent. Vides igitur statim in antecessum dum de iudicio
morum agitur, an iudicio suo utantur scriptores commendan-
tes iudicium morum omni iudicii regula destitutum. Ut ita-
que & adversariis & rectæ rationi satisfacerem, utrumque in
titulo posui, & *iudicium, & Censuram morum.*

Judicium
morum et si
sit publicum,
non tamen
cœrcet cri-
mina neque
publica ne-
que extraor-
dinaria.

§. IV. Et si igitur dixerimus nos sollicitos esse de ju-
dicio morum publicam utilitatem spectante, non tamen
putandum est, ac si mores, qui iudicio illi subter, sint deli-
cta vel crimina publica, vel etiam extraordinaria, (quæ
nihil aliud sunt, quam species quædam criminum publico-
rum *vid. Dn. Præf. Disp. 13. Lips. §. 7. seq.*) Nam crimina in
specie publica illa vocabantur, in quæ pœna interesse Rei-
publicæ

publicæ respiciens certa & speciali aliqua lege publicorum iudiciorum vel SCto erat statuta, extraordinaria, ubi deficit Lex & SCtum pœnam dictans, sed res relinquitur arbitrio iudicis. At in iudicio morum nulla lex pœnam imponens, nulla pœna proprie dicta, nullus iudex, qvi more majorum seu omnium populorum iudicet. De Iudice jam diximus. De differentia inter notam censoriam & pœnam dicemus *cap. seq.* Nunc saltem reliqua illustrabimus dictis Autorum.

§. V. *Ut legibus Magistratus & iudices, (sic Betoldus De qvibus a-*
 differit, *Op. Polit. Lib. 6. diff. 3. quæ est de Magistratibus & Cen-*
foribus cap. 4.) ita moribus præficiendi sunt Censores: qvi ea,
 quæ legibus definiti nequeunt, *(& quorum nomine actio non*
 datur, *corrigant, notent, vid. Chokier in aphorism. lib. 5. c. 19. mente Besol-*
fol. 281. Hilliger ad Donell. 17. cap. 24. lit. S. Quam multa,
inquit Seneca, pietas, humanitas, liberalitas fides, justitia exi-
gunt, quæ extra publicas tabulas sunt: neglecta tamen aut con-
temptui habita; multorum magnorumque malorum causa sunt.
Bodin. 6. de Repub. 1. Lips. 4. polit. 11. Hi maximarum, minima-
rumque rerum, præcipue circa morum disciplinam, cognitio-
nem animadversionemque habeant: de quibus leges, aut non
scriptæ, aut quæ iudicio pœnali haut digna videbantur.
Inquirebant etenim; quo se quisque modo, domi suæ, intra Laris
penetrabilia, erga uxorem, liberos, erga servos, erga propinquos,
necessarios, vicinos gereret; quæ institutio liberorum, quæ di-
sciplina, unde victus & amictus, quis opum usus, quis abusus;
quiculus, quæ incuria, quis focus & mensa &c. Omnes malas
artes, & libidines malas, voluptatesque indignas, otium, lu-
xum omnem prohibebant: ab universisque exigebant, ut probi-
tati atque industrie, non sumptibus & divitiis studerent. Et
 paulo post §. 3. *Pertinet Censura (1) ad ea tantum delicta, quæ*
 probari sufficienter non possunt, (2) *ad ea crimina, quorum*
 nomine actio vel accusatio non datur: *puta si quis non ri-*
te liberos educet.

Bodini Opin-
io ea de re,
ejusque com-
mendatio
censuræ

§. VI. Prolixiorem locum ex Bodino dabimus, non solum, quia distinctius paulo proponit ea, quæ ad iudicium morum pertinere debent, sed & quia immiscet multa in commendationem hujus iudicii, ut eo magis videamus esse alieni ab astutia, ac si velimus præparare animum Lectoris præjudiciis pro sententia nostra, cum potius eidem subministramus talia loca scriptorum, quæ ipsismet in adversam nobis sententiam rapere possint. Sic autem ille *lib. 6. de Rep. c. 1. p. m 984. seq.* *Neque tamen publicorum aut privatorum criminum cognitionem suspiciebant Censores; hæc enim Magistratum decretis ac sententiis finiebantur; sed omnis animadversio eorum vitiorum erat, quæ nec legibus nec Magistratum iudiciis vindicantur. Quamquam nec Magistratus ulli tam accurate scelera ulciscuntur, quin maxima pars publicam declinet animadversionem, ac leges ita perumpat, ut bestie majores aranearum telas subtiles, quibus exiguas muscas irretiri videmus. Et ut publice omnia, quæ legibus sunt comprehensa crimina, vindicentur, quis tamen ex legibus virtutem aut dignitatem metiatur? &c. Certe quidem nemini dubium esse arbitror, quin maxima quæque scelera, quibus maxime infestantur civitates a iudiciis & a tribunalibus procul arceantur. Perfidia nullis Magistratum iudiciis vindicatur. Quo tamen flagitio vix ullum detestabilius est: at ea cognitio tota fuit Censorum. Indicant, inquit Tullius, notationes animadversionesque Censorum qui nulla de re diligentius, quam de jurejurando iudicabant. Jam vero ebrietates, crapulæ, luxus, alea, scortationes publicæ ac private, nulla vi, nullo iudiciorum metu coercentur; quibus morbis qui mederi sine Censura potest? publici vero corruptores huc illuc vagantur, & optimos quosque ad cædes occultas, vel ad rapinas designant; a quibus tandem nisi a Censoribus arceri a Republica possunt? Nam Censores, quo quisque modo se domi & in ipsis latebris adversus uxorem, in liberos, erga servos, cum propinquis se gereret, accurate conquieserunt. Quamobrem si proprium nomen Censuræ quæritur, ego civi-*

civitatum gubernatricem, virtutum omnium effectricem, bonorum civium procreatricem, improborum expultricem appellare non dubitem: cum ea non modo flagitiorum ac improbitatum robustiorum radices circumcidere, verum etiam vitiorum fibras evellere, stirpes elidere, semina extinguere sola posse videatur. Quod si veteribus olim tam utilis Censura visa, ut civitates ea carere non possent: profecto his temporibus multo magis necessaria judicanda sit: propterea, quod omnium fere populorum moribus ac legibus maritus in uxorem, pater in liberos, dominus in servos vita ac necis potestatem habuerunt, ut superius diximus: nunc vero cum jus illud unicuique ademptum sit, quis impietatem liberorum adversus parentes, uxorum impudicitiam erga maritos, servorum petulantiam in dominos, vindicare poterit? quam multe puellæ etiamnum a parentibus ipsis prostituuntur? quam multe corpore quæstum facere quam nubere, infantes exponere aut necare, quam alere præstabilius ducunt? quæ tamen sublata Censura coerceri poterunt nunquam & c. Quia legum metus non scelera, sed licentiam comprimit: cum innumerabiles & olim fuerint, & hodie sint, qui tamen ab edictis Prætorum & Principum legibus non desciscant, nequissime tamen vivunt. Recte enim Lactantius: Possunt, inquit, leges delicta punire, conscientiam punire non possunt. Cum etiam ab educatione juventutis totius humane vitæ ac civitatis bene instituendæ momenta pendere videantur, ut sapienter est a Plat. ex Lycurgi sententia dictum: quis putet ullam educationis sine Censoribus curam haberi posse? nam quod publicum esse debuerat, privatorum voluntati relinquitur & c. Quis item his trioncas saltationes, comœdias, spectacula, fascinationes coercere nisi Censura potest? neque enim pestis in Republ. capitalior ulla esse potest, quæque ad corrumpendos Civium mores vim majorem habere videatur, propter imitationem vocis, vultus, gestus, orationis, ac turpissimarum actionum perniciem, quæ sensim illapsa civium mentibus, totas civitates everit. Certe quidem non tantum molles ac teneros puerorum animos labefaciat, sed etiam casti-

rum

rum quoque faminarum pudicitiam pertentat, ut eorum non modo scurriles ineptias, sed etiam libidines imitari studeant, quorum avidissime spectacula contuentur. Denique theatra definire possumus turpitudinis vitiorumque omnium sententiam ac scholam &c. Neque vero sperandum est, ut ea spectacula comicorum ac sortilegorum hominum, quorum alteri oculis, alteri mentibus ipsis fascino & vecordiam injiciunt Magistratus, qui in iis totos dies desidere consueverunt, prohibeant: sed gravissimis ac severissimis Censoribus opus est.

Similis loeus
Joh. a Chokier.

§. VII. Similia habet Johannes a Chokier *Theaur. Polit. lib. 5. c. 19.* Quomodo illa medicina magis probanda, quæ valetudinem integram conservat, quam quæ affectam, ac vitiatam restituit: ita leges ille longe præstantiores, quæ mores continent, quam quæ corruptos ad sanitatem publicam animadversione certant revocare. Quoniam igitur boni mores plerumque corrumpuntur, luxu nimium invalescente, vel dominante, providi Principis erit, in tempore per Censores providere, ne subditi temperantiæ metas excedant, sua profundendo: quod quibus in rebus accidat, quique medeatur Princeps, ipso hoc capite offendemus. &c. Censores itaque, ac Magistros moribus præficiet: quibus imprimis cura sit circa convivia; ne luxus scilicet mensæ profusis sumptibus exerceantur. Quod commodum faciet reductis, aut nove constitutis legibus: tum privatorum Mensis, tum popinis, atque commestationibus modum præscribet. &c. Secundo arcebit etiam a vestibus superfluitatem, & impensam gravem; maxime si conditio Reipubl. eam non pariat. &c. Tertio, libidinem a Juventute prohibebit, &c. Postremo, otium, malorum omnium segetem e Reipublica tollet. &c.

Judicium
morum coercet non
crimina, sed
vicia, scelera &
flagitia.

§. VIII. Contrahamus jam dicta in fuminam. *Judicium criminale* leges præsupponit, quia crimina coercet, & delicta, delictum autem omne est, quod contra legem fit. *Judicium civile* examinat ea, de quibus leges actiones concesserunt in Republica. At *judicia morum* animadvertunt ac notant ea, quæ legibus definiri nequeunt, ea, de quibus actio non datur, quæ

quæ probari sufficienter non possunt, hoc est non crimina quidem, sed vitia tamen, scelera & flagitia, etiam si non sint publica, sed clandestina, cujuscunque scilicet mores domesticos.

§. IX. Atque utinam, qui judicia morum ita commentantur, semper recordati fuissent, quæ de re tractare sibi proposuissent, neque adeo assidue miscuissent quadrata rotundis. Igitur ne & nos in illud vitium impingamus cautius procedendum est. Si ad iudicium morum pertinent actiones, non solum, quæ lege notatæ non sunt, (nam si hoc saltem foret, officium Censorum non differret a iudiciis criminum extraordinariorum) sed & quæ lege notari non possunt, erat sane a loco, ubi Censorum officium commendatur plane alienum, immiscere commendationem Legum sumptuariarum contra luxum conviviorum, vestium, item legum contra libidinem & otium. At talia multa immiscet tractationi suæ de officio censorum Besoldus & Bodinus *dd. ll.* omnium vero maxime Chokier *in exemplis add. l.* Et jam in ipsis excerptis ejusdem §. 7. traditis illa confusio transpareat, ubi jubet Principem censes constituere ad coercendum luxum mensarum, simul vero novas ea de re leges promulgare, nec observavit, quam male cohæreat hæc doctrina, cum monito, quod circa finem capituli dat: Censes debere emendare mores *sigillatim* aut *paullatim*, quod ad leges plane non quadrat, quæ effectum suum in universum & uno tempore, non sigillatim aut paullatim exercere debent. Quamprimum itaque leges mores notantur, ab officio Censorum eximuntur, quia tum si contra legem peccatur non amplius vitium, sed crimen aut delictum est.

§. X. Non expectabit itaque lector, ut examinemus *Erst rejecta* quæstionem de coercitione morum pravorum per leges, *Censorum utilitate facile* quia ad rem præsentem non pertinet, sed meretur peculiariter *etiam cadat* rem discursum de officio Magistratus Politici circa tollenda *commendat* scandala, quem haud dubie viva voce minimum expeditio *talium legum.* Dominus Præses, in collegio privato, quod modo in pecu-

liari Programmate promisit, de prudentia legislativa, & de quo capite etiam separatim tractavit Besoldus *d. libr. 6. disert. 2. cap. 9. cujus inscriptio est de legibus spectantibus ad disciplinam.* Interim suo modo affinis est hæc quæstio tractationi præsentis, non ab ea plane aliena. Si enim suo loco ostenderimus, Censuræ officium cum recta ratione & utilitate publica non convenire, vel ideo, quod Censores coercere debeant actiones non solum lege non notatas, sed quæ etiam lege notari non possunt aut debent, vitiosa tamen sunt, multo magis ad Principis officium non pertinebit, ea legibus prohibere, (proprie dictis scilicet & pœnalibus) cum contradictio evidens sit, ea quæ legibus notari non debent, debere legibus notari. Cum autem & sacre litteræ & recta ratio, & doctrina civilis doceat, multas hominum actiones vitiosas esse, quæ Princeps, pius etiam, etsi non permittere seu approbare, tolerare tamen, id est pœnis non coercere teneatur, nihil aliud agunt, qui omnium vitiorum & actionum non honestarum coercitionem per leges inculcant, svadent, defendunt, quam quod demonstrant, se & doctrina civili non esse imbutos, & dictamen rectæ rationis non sequi, & scripturam sacram non intelligere, sed sequi saltem glossas hominum parum prudentum, etsi plebejæ gloriæ aurula tumidorum. Sed de his plura hic non dicentur.

Qua tamen non omnes rejiciuntur. Executio vero istarum legum non constituet iudicium criminale.

§. XI. Non tamen nos illi sumus, qui omnes adversus vitia leges novas damnare aut imprudentiæ accusare velimus. Pertinet utique res ad Principis prudentiam, cum omnes omnium virtutum neglectus possint pro diversitate circumstantiarum damnum Reipublicæ afferre, ut actionem hæcenus lege non notatam, vel quæ etiam commode apud omnes populos lege notari non potest, pro utilitate tamen suæ Reip. prohibeat, ut si v. g. Princeps perjuriam, blasphemias, scortationes, luxum, otia &c. & quidem regulis prudentiæ hic ubique observatis (neque solum

ad

ad piam aliquam intentionem absque prudentia provocans) legibus pœnalibus interdicat. Uti enim Prudentia absque pietate, stulta impietas, & maxima stultitia, etiam stylo scripturæ est, ita pietas absque prudentia imprudens est & hypocritica superstitio. Quodsi vero tales novæ leges promulgentur, atque etiam Magistratus vel iudices (etiam peculiare) creentur, quibus cura exequendarum illarum legum imponitur, poterit quidem intuitu originis eorum officium appellari Judicium de moribus, nequaquam tamen erit iudicium de moribus a nobis definitum, quia mores illi ante legem simpliciter vitiosi, post legem etiam criminum naturam fortiuntur: & ita illud iudicium de moribus erit vera genus iudicii criminalis, saltem extraordinarii.

§. XII. Quia vero partim ignorantia genuinorum principiorum doctrinæ civilis & antiquitatum historicarum, partim infelix studium, ex mille autoribus absque iudicio confarcinandi locos communes, partim inepta imitatio peregrinorum morum etiam in Germaniam & alias Europæ regiones introduxit talia morum iudicia, hodiernum durantia, quæ subinde sub specie emendandorum vitiorum valde commendari solent, licebit circa finem dissertationis quædam de illis etiam admonere, sed ea saltem, quæ ex dicendis de iudicio morum proprie dicto ad eadem applicari poterunt.

§. XIII. Diximus, ad iudicium de moribus pertinere vitia non crimina. Hinc & in hac materia mores ac crimina opponi solent. Autor ad Herennium, Rhetor. lib. 2. *nihil, inquit, eorum fieri poterit, utatur extrema defensione, & dicat, non se de moribus ejus apud Censores, sed de criminibus adversariorum apud iudices dicere.* Diximus etiam, huc pertinere *scelera & flagitia*, ut quæ & ipsæ voces plerumque criminibus & delictis a lege notatis opponi solent, certe posterior. De *sceleris* voce evolvantur Lexicographi. Quod *flagitium* attinet, eleganter Augustinus libro 2. de doctrina

Licebit tamen & de talibus morum iudiciis quædam admonere.

Plura de moribus quare minus criminibus opponuntur, item de flagitiis.

Christiana cap. 10. Quod agit indomita cupiditas ad corruptendum animum & corpus suum, *Flagitium* vocatur: quod autem agit, ut alteri noceat, *Facinus* dicitur. Et hæc sunt duo genera omnium peccatorum, sed flagitia priora sunt. Quæ cum exinaniverint animum, & ad quandam egestatem perduxerint, in facinora prosilitur, quibus removeantur impedimenta flagitiorum, aut adjumenta quærantur. Pertinet etiam huc ex Tacito *de Moribus Germanorum* locus. *Distinctio poenarum ex delicto, proditores & transfugas arboribus suspendunt, ignavos, & imbelles & corpore infames, cæno ac palude, injecta in super cruce, mergunt. Diversitas supplicii illuc respicit, tanquam scelera ostendi oporteat dum puniuntur, flagitia abscondi.* In quo uti Lipsius non sine probabili ratione pro corpore infames legit torpore infames, (nisi forte per infames corpore Tacitus non homines molles & impudicos, sed monstra figura corporis infami intellexerit,) ita flagitium dixit, quod paulo ante sub *delicti* nomine comprehenderit. Nimirum uti perpetuo Tacitus mores Romanorum & Germanorum comparat, ita illa, de quibus hic loquitur, delicta erant apud Germanos, qui ea puniebant, flagitia apud Romanos, apud quos absque poena legis talia committentes pro vilibus quidem & ignominiosis habeantur, sed absque poena.

Pertinent ad
judicium
morum licita,
sed non
honestia.

§. XIV. Coercere igitur debent judicia morum, ea quæ legibus quidem licent, adeoque non injusta sunt, sed quæ tamen non sunt honesta. Non enim omne, quod licet honestum est. Igitur cum leges de justitia soleant dispo- nere de iis negotiis, quæ pacem externam turbant, ut nemo lædatur & suum cuique tribuatur, multa autem præ- terea sint, quæ ad vitæ honestatem pertineant, quæ etiam citra turbationem pacis publicæ violari poterit, de his dis- plicere pertinebit ad judicium morum & officium censura. Faciunt huc verba Besoldi in *discursu Germanico annexo Operi Polit. d. lib. 6. dissert. 3. cap. 4. p. 164.* Es wollen die Juristen, indem

indem sie ihre Professionem; rerum Divinarum atque humanarum notitiam, iusti atque injusti scientiam definirem, dafür angesehen seyn, als wenn sie das Krumme gerad, und dero Fürgeben nach mit ihrer Kunst so viel zurechte bringen könten, daß ehrlich gelebt, niemand vernachtheilet, und iedem, was ihm gehörig, zugestellet würde. Es ist aber hingegen, meines Erachtens, mehr dann offenbar; daß unangesehen, vermittelst wohl angestellter Gerichten, der, so sich beschädiget oder verwortheilt befindet, wiederum erholen, und dasjenige, so ihm gebühret, bekommen mag: Doch besagte Gerichte, jureve civili prodire actiones und Proceß, ein ehrlich untadelich Leben zu erhalten oder begehren, so wenig gnugsam, daß auch nicht alles, so sonst in Rechten zugelassen, vor erbar und rühmlich gehalten wird. Darum dann die Römer, als welche solches zeitlich verspüret und gemerckt, ihren Censoribus, neben andern vornehmen Verrichtungen, auch insonderheit der guten Sitten, wahrzunehmen, aufgelegt. Und weil über das alle, so wohl publica als privata delicta, durch andere Magistratus gerechtfertiget würden: haben besagte Censores, fürnehmlich deren Laster, so durch sonderbare Gesatz nicht verbothen, doch an ihm selbst ungebährlich, und dem gemeinen Wohlstand nachtheilig, auf das fleißigste erforschet: und nicht allein die allbereit eingewurzelte Untugenden, gleichsam mit Untergrabung und Beschabung dero Wurzeln ausgerottet; Sondern auch, so zu reben, allen Saamen, vermittelst dessen andere und neue mit der Zeit aufwachsen mögten, vertilget. Wie dann hiemit vielfältig und augenscheinlich geschafften Nutzens, ihrem Amt ein solches Ansehen gemacht, daß selbiges eine Meisterin des Friedens, eine Ursach aller Zucht und Mäßigkeit genennet, und gänglich dafür gehalten worden, daß die Censores mit ihrem supercilio oder strengem Aufsehen eben so viel Nutzen, als alle Mann- und Tapferheit, so jemahls von den Römern im Krieg begangen worden, geschafft. Und wie durch diese viel gewonnen: also jenes, daß man selbiges lange erhalten können, verursacht habe.

Id est, non §. XV. Sed quid honestum hic denotet, quatenus, injusta, sed ut diversum quid a justo supponitur, in quaestione est. So- indecora. let enim & honestatis vox variis modis in philosophia moralis accipi. Modo enim idem, quod justum est, significat, Locu- rali accipi. Modo enim idem, quod justum est, significat, ronis de ho- modo a justo secernitur. Posteriori modo idem est cum nesto & de- decoro. Cicero de officiis libr. 1. pag. m. 173. seq. edit. Rachel. coro. Sequitur, ut de illa reliqua parte honestatis dicendum sit, in qua verecundia, & quasi quidam ornatus vitae, temperantia, & modestia, omnisque sedatio perturbationum animi, & rerum modus cernitur. Hoc loco continetur id, quod dici latine decorum potest: Graece enim ~~καλόν~~ dicitur. Hujus vis est ea, ut ab honesto non queat separari. Nam &, quod decet, honestum est: & quod honestum est, decet. Qualis autem differentia sit honesti, & decori, facilius intelligi, quam explanari potest. Quidquid enim est, quod deceat, id tum apparet, cum antegressa est honestas. Itaque non solum in hac parte honestatis, de qua hoc loco differendum est, sed etiam in tribus superioribus, quid deceat, apparet. Nam & ratione uti, atque oratione prudenter; & agere, quod agat considerate; omniique in re, quid sit veri, videre, & tueri decet: contraque falli, errare, labi decipi tam dedecet, quam delirare, & mente captum esse. Et iusta omnia decora sunt: iniusta omnia contra, ut turpia, sic indecora. Similis est ratio fortitudinis. Quid enim viriliter, animoque magno fit, id dignum viro & decorum videtur: quod contra, id, ut turpe, sic indecorum. Quare pertinet quidem ad omnem honestatem hoc, quod dico, decorum: & ita pertinet, ut non recondita quadam ratione cernatur, sed sit in promptu. Est enim quiddam, idque intelligitur in omni virtute, quod deceat: quod cogitatione magis a virtute potest, quam re separari. Ut enim venustas & pulchritudo corporis secerni non potest a valetudine: sic hoc, de quo loquimur, decorum, totum quidem illud est cum virtute confusum, sed mente & cogitatione distinguitur. Est autem ejus descriptio duplex. Nam & generale quoddam

dam decorum intelligimus, quod in omni honestate versatur; & aliud huic subiectum, quod pertinet ad singulas partes honestatis. Atqui illud superius sic fere definire solet: decorum id esse, quod consentaneum sit hominis excellentiæ in eo, in quo natura ejus a reliquis animantibus differat. Quæ autem pars subiecta generi est, eam sic definiunt, ut id decorum esse velint, quod ita nature consentaneum sit, ut in eo moderatio, & temperantia appareat cum specie quadam liberali.

§. XVI. Valde vero & in descriptione & in divisione decori, ut videt, fluctuat Cicero. Res ita se habet. Quatuor virtutes Cardinales esse docebant plerique Philosophorum, excepto Aristotele: Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam, Justitiam. Hanc divisionem virtutum etiam philosophi Hebræorum convenire patet ex libro Sapientiæ cap. 8. vers. 7. Ergo id videtur velle Cicero. Honestum & decorum vel late accipi, ut insit omnibus quatuor virtutibus, vel stricte & magis proprie, prout correspondeat temperantiæ seu moderationi affectuum & verecundiæ. Intervit ea in re sectæ Stoicorum Cicero, de quibus uti notum est, quod a Cynicis Autor eorum Zeno propter decorum se separaverit, ita simul ex historia philosophica constat, quod in regulis prudentiæ, justitiæ & fortitudinis non fecerint a dogmatibus Cynicorum Stoici, sed in regulis verecundiæ, (quam hic ad temperantiam refert Cicero,) cum Cynici maxime inverecundi fuerint. Quemadmodum autem plane hospites essemus in Philosophia Stoicorum, si in hac parte Cynicos, (quibus hodiernum Quakerorum Secta affinis est) defendere, & Stoicos ob hanc decori introductionem ambitionis vel arrogantiam inculcare vellemus; ita tamen jam nostri instituti non est disquirere, utrum decori naturam hac parte exacte explicuerit Cicero, sed præstabit id Dominus Præses suo tempore in lectionibus publicis de jure decori. Id tantum notamus, omisisse Ciceronem medium

Declaratur
Mens Cice-
ronis. De-
corum tripli-
cis generis.

dium decori significatum, cum stylo fere communi scriptorum justum & decorum, ut distincta proponi soleant. Tum enim decorum denotabit omne, quod virtuosum est in actionibus quatenus homo non refertur ad officia aliis hominibus debita, sive ex actiones pertineant ad temperantiam, sive etiam ad fortitudinem & prudentiam.

Virtuosus, justus, honestus, decorus quomodo differant. Decorum late & stricto dictum.

§. XVII. Et quoniam in ipsa quatuor virtutum cardinalium explicatione non conveniebant Stoici, Epicurei, Platonici, aliique, quod fufius olim ostendere incepit B. Jacob. Thomafius *pecul. dissert. duabus de quatuor virtutibus Cardinalibus*, tentabimus, an rem ipsam secundum doctrinam Domini Præsidis in Part. 2. Ethic. magis perspicue possimus proponere, si non ad mentem, certe ad captum etiam Aristotelicorum, omissis istis quatuor virtutum cardinalium nominibus tanquam ambiguis. Unica est virtus ex Amore rationali proveniens, tria autem sunt vitia cardinalia, voluptas, ambitio, avaritia, quæ singula varias vitiorum secundariorum species sub se continent. Qui vitii istis omnibus, quatenus animo hærent, caret, (carere vero nemo potest, nisi Sancto Dei Spiritu per fidem insigniter moveatur,) *virtuosus* est. Quatenus autem interni animi motus actionibus exterioribus in sensus incurrentibus se exerunt, vel istis actionibus vitiosis jus aliorum hominum læditur & ita pax externa humani generis turbatur, homo *injustus* dicitur ein *unehelicHER Mann*, puta si v. g. per voluptatem torus alienus violetur, per ambitionem alter contumelia afficiatur, per avaritiam furta committantur aut fides data violetur. Et qui talibus actionibus abstinet, abstrahendo a legibus omnibus positivis, (quæ quandoque etiam inhonestæ vitæ terminos coercerent per dicta §. II.) dicitur homo *justus* ein *ehelicHER Mann*. Quatenus autem actionibus illis externis vitiosis jus aliorum non læditur, sed sola impotentia animi declaratur, is homo *inhonestus* vocatur ein *unerbahretHER Mann*,

ac vice versa, quia talibus actionibus abstinet *honestus* appellatur ein ehrbarer Mann. Ita quoad avaritiam, qui cupiditatem pecuniæ suppressit & liberaliter vivit, honestus est, qui sordide, inhonestus. Quoad ambitionem, qui iracundiam retinet, ne in actiones exteriores erumpat, sed cum inimicis placide versatur, honestus est, qui præ ira fuerit, etiamsi alterum non lædat, inhonestus. Denique quoad voluptatem, qui scortatur, etiam ubi scortatio legibus pœnalibus non coërcetur, inhonestus est, qui in actionibus exterioribus caste vivit, honestus dicitur. Jam cum honeste & *decore* vivere utrumque idiomate nostro Germanico per terminum der Erbarkeit & erbare Sitten soleat efferrī, & vero inter omnia vitia voluptas ab omnibus statuum hominibus habeatur pro vitio maxime indecente & inhonesto, inde honestatis ac *decori*, & pariter inhonesti ac *indecori* duplex potissimum est acceptio, una *latior*, quæ modo est indicata, altera *strictior* & *eminens*, quatenus indecorum fumitur pro actionibus exterioribus alios quidem non lædentibus, sed magnum *voluptatis* affectum indicantibus. Reliquæ enim actiones indecoræ ambitionis & avaritiæ communiter ab hominibus virtutum confecto nomine, v. g. Zeli divini, justæ indignationis, honestæ æmulationis, sobrietatis, parsimonix &c. palliari solent, quæ fictio in actibus voluptatis non ita usu recepta est.

§. XVIII. Fuerunt hæc præmittenda, ut cognoscamus, Ad judicium quanam actiones indecoræ ad judicium morum ex mente morum pertinere actiones indecoras probatur. eorum, qui id commendant, pertineant. Probemus autem primo, quod actiones non injustæ sed indecoræ censura morum subjiciantur. Ita disertè Livius *libr. 4. Hic annus Censuræ initium fuit, rei a parva origine ortæ, quæ deinde tanto incremento aucta est, ut morum disciplinæque Romanæ penes eam regimen Senatus Equitumque centuriæ decoris dedecorisque discrimen sub divisione ejus Magistratus, publicorum*

C

pri-

privatorumque locorum vestigalia populi Romani sub nutu atque arbitrio essent. Vides, quod id, quod modo *morum disciplinam* vocaverat, statim explicet per discrimen *decoris dedecorisque*. Non dicit, Censores decorum docuisse, aut Magistros quasi ceremoniarum fuisse, sed posuisse saltem discrimen decoris dedecorisque quatenus nempe actiones legem non prohibitas notis suis & animadversionibus pro indecoris declarabant.

Maxime vero indecoras in stricta significatione ex voluptate ortas.

§. XIX. Ceterum caput sequens docebit, notis Censoris fuisse animadversum quam maxime in actiones, indecentis voluptatis indices, seu in indecoras stricta acceptatione, puta in luxum, ignaviam, petulantiam, libidinem &c. etsi aliquando, quamvis rarissime & irregulariter, actiones indecoræ ex ambitione aut avaritia ortæ, fuerint notatæ. Pari ratione procedunt fere unanimiter scriptores iudicium morum commendantes. Videbis enim in locis supra §. 5. 6. 7. descriptis inculcari, quod officia morum debeant institui ad temperanda convivia, & commestrationes, ad coercendum luxum vestium, ad refrenandam libidinem, ad tollendum otium, ad abrogandas comœdias & saltationes. Et meretur adeo illa censura Venerorum tamquam plane irregularis adeoque ad nostrum scopum non pertinens notari, cuius mentionem facit Besoldus d. l. p. 175. Vor unlängst verstorbenen Jahren, und benanntlichen in Anno 1566. haben die Benediger auch Censores, so sie, Signori sopra il ben vivere de la città, nennen, zu verordnen angefangen, darzu ihnen dann fürnehmlich etlicher heimlich eingeführter Verstand, die um Geiz willen ihre Stimme diesem oder jenem zukauffen frey stellten, Ursach und Anleitung gegeben. Welche Unordnung und Verkauffung der Magistrat Nempter solcher massen überhand genommen hatte, daß auch ihrer etliche dafür gehalten, selbige Respublica werde ungezweifelt kürzlich zergehen, und zu einer Tyranny werden. Seithero aber die Cen-

Censores, welche alle böse einreißende Gewohnheiten, besonders dadurch der Ehr = Geitz zunimmt abzustellen Macht haben, aufkommen, ist alles in eine bessere Richtigkeit gebracht, und vielerhand Unrath, wie auch unter andern der Gebrauch denjenigen, so Nempter erlanget, zu gratuliren, abgeschafft worden. Docet enim hic Befoldus, ac si Censores Veneti instituti sint ob coercendam ambitionem & avaritiam. Quamvis adhuc de veritate rei sit ulterius disquirendum. Nam Bodinus, quem tamen in margine citat Befoldus, solius voluptatis mentionem facit: *d. l. 6. c. 1. de Rep. p. m. 973. Veneti tres Magistratus cum Censoria potestate creaverunt, quos ipsi Tresviros confirmandis civium moribus appellant, Signori sopra il ben vivere de la cita: quia Censorum nomen liberæ civitati ac omni genere voluptatum disfluenti nimis grave ac severum videbatur.*

§. XX. Illustrantur hætenus dicta, quod actiones hominum non iniustæ, sed indecoræ notatæ fuerint a Censoribus ex effectu. Ignominia afficiebat nota Censoris notatum, de cuius ab infamia differentia uti plura dicemus *cap. seq.* ita ignominiam hanc nihil aliud esse, quam pudorem ob factum indecorum, ex fragmento Ciceronis *libr. 4. de Rep.* quod refert Nonius, patet. *Censoris iudicium nihil fere damnatis affert nisi ruborem. Itaque quia omnis ea notatio versatur tantummodo in nomine, animadversio illa ignominia dicta est.* Rubor enim pudoris signum est secundum vulgatum Poëtæ dictum: *Erubuit, salvares est.* Pudor autem ex conscientia facti indecori oritur. Quod autem Nonius ex h. l. Ciceronis infert, *ignominiam dici quasi nominis notam*, ut refert Tiraqvellus *in notis ad Alex. ab Alex. dies gentiles libr. 3. c. 13. p. m. 716.* in eo videtur mentem Ciceronis non rite percepisse Grammaticus, & ejus verba sic intellexisse, quasi Censorum iudicatio versetur saltem in nomine *notati* atque id eo sit ignominia quasi nominis nota. Cum vero nusquam

Actiones indecoras ad Censuram pertinuisse probatur ex eff. & Censura Nonius notatur.

quam legatur, quod Censura nomen ejus, cujus mores notati erant, affecerit, etsi censores nomen ejus soliti fuerint cum nota certo libro inscribere, aut ejus nomini notam apponere, ac præterea ignominia hæc censoria majores utique effectus post se traheret, quam ut nominis notatio tantum dici potuisset, videtur Cicero potius in istis verbis respexisse ad comparationem Censuræ cum re iudicata, de qua ex eius oratione pro Cluentio iam supra loca quædam attulimus & plura afferemus *cap. sequenti* ut sensus sit: *Censoris iudicium nihil aliud ferre damnato nisi ruborem, seu notam dedecoris, non iniustitiæ. Itaque ut omnis ea iudicatio Censorum versatur tantummodo in nomine iudicii, revera autem iudicium non est, nec vires rei iudicatæ habet, animadversio etiam illa ignominia tantum est, non infamia, quæ damnatos saltem sequitur in iudicio proprie dicto. Unde cadit ista etymologia ignominia, quam dedit Nonius, qui & insuper debebat considerasse, quod Cicero hic noluit ostendere, unde ignominia dicatur, alias enim dixisset, ignominia dicitur vel quid simile. Nunc autem dicit ignominia est.*

Ad iudicium
morum non
pertinet cen-
sura Ecclesi-
astica, quæ fit
per solam in-
crepationem.

§. XXI. Quemadmodum igitur animadversio Cen-
sorum effectu suo non fuit destituta, sed, ut capite sequenti
recensebimus, magnum dedecus, effectus civiles etiam post
se trahens, attulit notato, ita constat, quod sermo nobis
non fit de censura morum, quæ in sola increpatione con-
sistit, ruborem quidem etiam pariente, sed quæ plane nul-
lum gravem timorem in notato exciter, sed potius apta sit
loco timoris aut emendationis eius iram commovere, & ad
vitam flagitiosam sæpe magis irritare, si videlicet increpatione
fuerit intempestiva. Igitur huc non pertinet Censura Eccle-
siastica, quæ pro concione fit, de qua Besold. *d. l. p. 162.*
Hodie quidem locorum quorundam usu, relictum est hoc munus
Ecclesiasticæ Censuræ, & Senioribus Ecclesiæ permissum (nam &
apud veteres ad Episcopos pertinebat. Filescac. tract. de Episcop.
auct.)

auct.) ut si quos male vivere perspiciant, admoneant & iudicent. Sed cum publica Censura nota & correptione destituantur, parum inanibus efficitur reprehensionibus. Sub Regibus populi Dei, Prophetis jus Censurae demandatum fuisse, videtur: ut exemplo Samuelis, Esaie, Jeremie, & aliorum apparet. Philipp. Haënon. disput. polit. 6. thes. 3. a. Apud Catholicos adhuc dum confessio est instar Censurae. Ac de censura ecclesiastica vid. Baron. A. C. 57. num. 5. &c. Reinkingk. 3. class. cap. 2. Idem Befoldus pag. 166. Ungeachtet auch unsere Pastoren und Prediger ingemein ihre Zuhörer zu allem Guten ermahnen, vom Bösen abschrecken, und also rechte Censores seyn solten, weiß man doch leider mehr denn genung, daß solche, nach dem die etwan gebräuchliche Excommunication und Ausschließung von der Gemein einig und allein dem Pabst zu Rom mit etwas Ungelegenheit heimgestellt, und von denen, so dessen Joch, wie sie sprechen, abgeworffen, mehrentheils, ja ganz unterlassen wird, mit ihrem Ruffen und Schreyen weniger ausrichten, als sonst vielleicht geschehen mögte, wenn fürnemlich hierzu allein selbige erkieset und beruffen würden, die ihr Ansehen mit Verstand und unsträflichem Leben was besser zu tuiren wüßten. Aber das seener betagte Pastoren ingemein die Laster schelten, doch keinen, der damit behaft, in specie nennen, vielweniger deime, so ihrem gutherzigen Vermahnen zuwider, und andern zum Aergerniß lebt, mit der That strafen dürften, also bey denen, so allein bürgerlich oder Politice fromm, nichts Fürnehmes verschaffen können, sondern ihre Predigt allein in den auserwehlten frommen Herzen Frucht bringet. Pertinet etiam huc non imprudens illa adulatio, qua Constantinus Magnus Episcoporum invidiam vel moderabatur vel eludebat, de qua Bodinus d. libr. 6. cap. 1. pag. m. 993. Nec minus laudata est Constantini Magni sententia, qui accusatorios libellos a Presbyteris & Episcopis se ipsos invicem accusantibus propositos, concerpi ac lacerari mandavit, cum diceret, iniquum videri, ut qui omnium civium mores ac fa-

nam judicarent, *aliorum ipsi sententiis ac judiciis caderent.* Etenim tum temporis Censura morum Ecclesiastica videtur intra terminos nudæ increpationis substituisse cum nondum introductum esset in Ecclesiam bannum Ecclesiasticum seu excommunicatio.

Ex eadem ra-
tione huc
non pertinet
censura Phi-
losophorum
& Comædia
veteris.

§. XXII. Eadem est ratio, cur cum judicio morum non confundi debeat censura Philosophorum, aut etiam veterum Comicoꝝ, cum neutra excedat terminos increpationis. De utraq; sic Besoldus *d. p. 162. Erant & quasi censores Philosophi præci.* Bert. Orat. de dignit. Et hic fol. 31. *Censura erat etiam Comædia veteris: Horat. lib. 1. Satyr. 4. cui nova Satyra successit, unde Juvenal.*

Quicquid agunt homines, vorum, timor, ira, voluptas, nostri est farrago libelli.
An vero Satyræ scribere injuria sit, disquirat Arithmeus, disput. de Poëtica. it. Ærod. f. 465. Et cavendum est, ne Satyra degeneret in libellum famosum, vel ut nunc vocamus, Pasquillum. Ut libertas dignissima favoris; ita livor & calumniandi animus, Deo & legibus sunt invisa. Sed placent hanc in rem verba Magni Erasmi in enchirid. Milit. Christ. can. 6. m. k. 4.
Verum heus tu, quemadmodum te volo fortiter a vulgo dissentire, ita nolo Cynicum quiddam referentem, passim aliorum sententiis aut factis oblatrare, superciliose damnare, odiose obstrepere omnibus, rabiose declamitare in vitam cujuslibet, ne duo simul mala conscifcas: alterum, ut in omnium odium abeas; alterum, ut invisus, nequeas quidem ulli prodesse. Esto & tu omnibus omnia, ut omnes Christo lucrifacias, quoad licet, non offensa pietate. Foris omnibus temerè accommoda, ut intus quidem immotum sedeat propositum; foris autem comitas, affabilitas, facilitas, commoditas alliciat fratrem; quem blande convenit invitari ad Christum, non asperitate deterreri. Denique, quod sentis, non tam sævis intonan-
dum

„dum verbis, quam moribus exprimendum. Neque rur-
 „sus sic indulgendum infirmitati vulgi, ut veritatem in lo-
 „co fortiter tueri non audeas. Humanitate emendandi
 „sunt homines, non decipiendi. Iterum Besoldus p. 167.
 die alten Griechen haben vor Zeiten fast eben dieses mit ih-
 rem Comœdien ausgerichtet, indem sie die allerstattlichsten,
 so im geringsten was unehrbar begangen, einem jeden in öf-
 fentlichen Spielen, und bey denen sich der mehrentheils Volks
 gewöhnlich befunden, mit ausgedruckter Benennung der Na-
 men aufs schändlichste zu traduiren und zu verhöhen, ja eine
 eigene Comœdie von ihnen zu agiren und zu halten freyge-
 stellt. Welcher Gebrauch folgendß vom Lucilio nach Rom
 gebracht, und in eine Satyrische Freyheit, jedermann ohne
 Scheu einiger Gefahr, die Wahrheit in Schimpf zu sagen,
 nicht ohne sondern Nutzen ist verändert worden.

cum est Lucilius ausus

*Primus in hunc operis componere carmina morem,
 Detrahere & pellem, nitidus quæ quisque per ora
 Cederet, introrsum turpis*

atque
*Primores populi arripuit, populumque tributim
 Scilicet uni æquus virtuti, atque ejus amicis.*

Welches unsern zarten Ohren dieser Zeit in Bedenkung, selb-
 bige ist schier nichts dann aufgemust und prächtige Titul
 dulden mögen, sehr fremd vorkäme. Dann seithero die
 Hømerische Götter Momum, weil er selbiger kurzweiligen
 Selligkeit mit seinem tadeln und unhöflicher Freyheit wie-
 derstrebete, vom Himmel gestürzt, hat dieser bey wenig Men-
 schen, zu geschweigen an Fürstlichen Höfen, in welchen die
 Schmeicheley noch jederzeit den Vortanz behält, statt oder
 Herberge finden mögen.

§. XXIII. Uti vero fateor me non intelligere, quo Ludi Has-
 modo Philosophi præci quasi censores esse dicantur vel Be- rum imperi-
 sol- nenter in hac

quæstione
adducti Ab-
strahimus a
quæstione
speciali, de
moralitate
singularum
actionum,
quæ censori-
bus dicuntur
esse subji-
cenda.

solito, vel auctori, quem citat; citata pariter non concoquo, quod ead. pag. 162. adducit idem Besoldus. *Olim censura loco erant, Hassarum ludi & equestrium certaminum spectacula* (die Turnier) quæ ideo, ut revocentur, fovet Kirchner Orat. 25. & seq. adde Visherum tr. de Duell. fol. 432. Id tamen obiter noto, cum super ex Bodino adductum sit comedias & actiones theatrales esse actiones indecoras & turpes, ac propterea a morum censoribus extirpandas e Republica, contra vero Besoldus in loco modo descripto Comœdiam veterem loco censuræ olim fuisse dicat & ejus usum tacite commendat, certe non valde improbet, inde se offerret quidem occasio tractandi quæstionem an omnes actiones, quæ pro turpibus & indecoris vendantur, ac censuræ Magistratuum subjiçendæ esse dicuntur communiter, revera tales sint, e. g. Comœdiæ, saltationes &c. Sed quia tamen de objecto censuræ fufius agere non suscepi, sed solum de moralitate aut utilitate vel etiam possibilitate ipsius Censuræ tractare mihi proposuerim, igitur ab ista quæstione hoc loco plane abstraho, & suppono jam, aut concedo, illas actiones omnes, quæ Magistratuum emendationi per Censores morum commendantur, esse revera turpes & indecoras, præprimis cum nimius abusus cuilibet ostendat, Comœdias nostras multum differre ab istis comœdiis veterum, mores civium taxantibus.

Cur hic de
solo judicio
morum Poli-
tico sumus
solliciti?

§. XXIV. Neque obstant iis quæ de censura Ecclesiastica diximus. quod hæc utique successu temporis per excommunicationem aut alios etiam gradus inferiores disciplinæ Ecclesiasticæ, etiam ignominiam eamque gravem inferat, & adeo in terminis nudæ increpationis aut correctionis verbalis non subsistat. Nam distingvendum utique est inter diversos modos corripiendi, etiam in Ecclesia receptos, est enim correctio illa vel verbalis vel realis. Priorem tamquam a scopo nostro alienam modo rejecimus.

Rea-

Realem quod attinet, posset quidem ejus intuitu censura in Politicam & Ecclesiasticam & adeo etiam judicium morum in Politicum & Ecclesiasticum, tamquam genus in suas species dividi. Unde &, qui judicia morum commendant, vel utriusque introductionem & usum respiciunt, vel perinde sibi esse dicunt, utrum ex his judicii morum generibus in viridem praxin revocetur. Ita Bodinus *d. c. i. lib. 6. p. 995. Alterutrum necesse est, aut Censores in Rep. bene constituta creari, aut Pontificibus censuram relinqui.* Et itaque, quamvis hæc Censura Ecclesiastica a scopo quæstionis, quam tractamus non sit aliena, malvimus tamen, ne dissertatio nimis crescat, & ab hoc judicio morum abstrahere, præprijis cum singulæ judiciorum talium species peculiaries discursus mereantur. Ita quippe fecunda est materia de censura Ecclesiastica, ut digna sit quæ separatæ meditationi reservetur. Ergo sola Censura Politica præsentis discursus objectum erit, vel ideo, quod hæc etiam antiquior sit, certe intuitu Reipublicæ Romanæ, quam disciplina Ecclesiastica. Multa tamen hic fundamenta ponentur, illi, qui & de censura Ecclesiastica meditari quid velit, non exiguum usum præbitura.

§. XXV. Quare ut hætenus dicta in summam contrahamus, quæritur: *Utrum Reipublicæ, potissimum Christiane utile & proficuum sit, si Magistratus quispiam creatur ea potentia instructus, ut actiones civium indecoras, maxime autem irritamenta turpium & flagitiosarum voluptatum præbentes, lege tamen pænali non notatas, pro lubitu suo regulis processus communibus haud observato, sed ex sola conscientia, nota sua & censura determinet, ac notatos ignominia tali afficiat, quæ effectum etiam civilem, etsi effectus rei judicatis impari, habeat?* Nos quæstionem ita propositam negamus. Contra Politici scriptores, ac alii viri autoritate & dignitate præditi, Theologi pariter & JCI eam affirmant.

Status controversiæ proponitur; An conducatur Reipublicæ, creari Censores Morum. Et quæstio negatur.

D

CAPUT

CAPUT II.

DE

CENSORIBUS ROMANIS
OBSERVATIONES HISTORICÆ.

§. I.

Cur de cen-
soribus Ro-
manis hic fu-
sus agatur, &
quidem initio
historice?

Qui judicia morum sudent, magis exemplis & floscu-
lis oratoriis pugnant quam rationibus. In exem-
plis utramque paginam facit Censura Romanorum.
Quamvis autem exempla nihil probent sed saltem
illustrent; adeoque videri posset, abstinendum esse a proli-
xiori Censuræ Romanæ examine, quia tamen putamus, vel ex
ipsa Historia Censuræ Romanæ nostram veriore sententiam
potius illustrari posse, age videamus, qualis quantaque res fu-
erit Censura ista Romanorum, & primo si eandem quoad veri-
tatem historicam spectemus, (nam & hæc subinde damnum
patitur ab iis, qui de officiis Censorum Romanorum scripse-
runt,) postea eo melius politicæ quædam adnotationes ex hi-
storia rite ordinata fieri poterunt.

Autores, qui
fulius histori-
am Censorum
Romanorum
exponunt.

§. II. Non tamen expectabis plenam historiam de offi-
cio Censorum, sed paucas saltem observationes. Nimirum
ex Cicerone, Livio, Valerio Maximo, Fenestella, Pomponio
Læto, Aulo Gellio & aliis, rem plena manu jam tractarunt alii,
quorum nos referimus. Inter eos autem, quos novimus,
præcipui sunt Alexander ab Alexandro in *Commentario ad ti-
tulum Pand. de Origine Juris*, & Petrus Aërodius in *Pandectis
rerum judicatarum*, ubi plurima de origine, progressu potestate
& interitu hujus officii videri poterunt. Nos igitur saltem
præcipua & quæ scopo nostro inserviunt, aut quæ non recte
referri solent, paucis notabimus.

Potestas Cen-
sorum Roma-
norum, ex

III. Potestatem Censorum Romanorum in summa ex-
hibet Alex. ab Alexandro *lib. 3. c. 13. pag. m. 714. seq.* Hi ergo
cen-

censendi populi & lustrandi faciendi causa ab initio creati, eo pro- Alexandro
ab Alexan-
dro.
 cessere, ut maximarum minimarumque rerum, precipue circa
 morum disciplinam, cognitionem, animadversionemque habe-
 rent. Nam de juramento cognoscere, & in perjuros animad-
 vertere, epularum sumptus cohibere, senatores legere & coopta-
 re, summotis indignissimis & honestissimis allectis: principem
 senatus constituere, immeritosque propter turpitudinem sor-
 desque vitæ senatu vel tribu amovere, notisque & ignominis
 afficere, aut in Ceritum tabulas referre, etiam adilem quæsto-
 remque, tum illos, qui agrum male colerent, aut incuriosè habe-
 rent, perditosque & profusos nepotes, parumque honestis mori-
 bus viventes, aut verbis incivilibus loquentes, ærarios facere,
 censoriæ potestatis erat. In quo id fuit observatum, ut motis e
 senatu notas ascriberent, & demerita notarent, quod lege Cen-
 soria cavebatur, cujus verba ascripsi. Censores populi soboles
 familiasque censent, pecuniasque urbis, templa, vias, ærari-
 um, vestigalia tuent, populique partes in tribus distribuunt,
 & pecunias, ævitates ordines partiunt, equitum peditumque
 prolem distribuunt, calibes esse prohibent, mores populi re-
 gunt, probrum in senatu ne relinquunt, bini sunt, Magistratus
 quinquennium habent, reliqui Magistratus annui sunt,
 eaque potestas semper esto. Referebant enim Censores in Ceri-
 tum tabulas illos, quos ignominie causa suffragiis privabant:
 qui quidem censores cives sic notabant, ut qui Senator esset, ob
 crimen ejiceretur senatu: qui eques, equum publicum vende-
 ret: qui vero plebejus, in Ceritum tabulas referretur. Obser-
 vatumque, ut quem Censores Senatu amoverent, nota quoque &
 ignominia perstringerent: eaque, quæ ad publicam disciplinam
 pertinerent, lege edita statuerent. Denique eo dignationis ve-
 nere, ut omnium Magistratum principem locum tenerent, ad
 eamque nisi viri Consulares & maximis functi honori-
 bus, admitterentur nulli. Quin etiam vitam singulorum
 & mores inquirere, exceptisque Consulibus, Præfecto
 Urbis, Rege sacrorum & Vestalibus virginibus circa di-
 sci-

disciplinam morum in omnes Magistratus censere & animadvertere poterant.

Censorii magistratus alterius significationis.

§. IV. Non confundendi igitur sunt tales Censores cum censoriis magistratibus quorum ulum commendant Boxhornius *Instit. Polit. l. 1. c. 5. §. 2. p. 82. Custoditur libertas legibus permessa, censoriis Magistratibus introductis, qui sunt Magistratus in Magistratus constituti, qui inquirunt rationes Magistratum, & si quos legi libertatiqve adversari deprehenderit, ad eos quorum interest, deferunt, sic, ut hoc pacto ratio quasi gesti imperii a summis etiam Magistratibus exigatur: quod maxime a Cicerone laudatur, qui rationem gesti imperii reddere, optimam rationem conservandi imperii dicit. Ad id ap. Lacedaemonios accurate attendebatur, & omnes Magistratus ad rationem gesti imperii reddendam astringebantur. Apud Romanos etiam licebat, Tribunis plebis Consuli diem ad populum dicere, postquam imperio abiisset, ut imperii gestirationem redderet populo. Ex quo satis patet differentia inter hos censes, & censes illos Romanos. Adde eund. Boxhorn. l. 1. cap. 8. pag. 145.*

Occasio, qua usi sint censes, potestatem de moribus censendis sibi vindicandi.

§. V. Ut vero constat, Censores Romanos initio saltem creatos esse, ut lustris faciendi causa populum censerent, ita desidero quod scriptores qui de potestate Censorum expresso agunt, augmenta potestatis eorum non distinctim recenseant, quo tempore, qua occasione singula augmenta initium sumserint, id enim multum tribueret ad eo melius intelligendum, quo pacto censura lustrali ad eos pervenerit, ut quæ primo intuitu cum censura lustrali, unde etiam Censores nomen acceperunt, non necessariam videtur habere connexionem. Igitur inquiramus, qua forte occasione id factum sit. Dum recenserent populum, singulorum nomina, ætates, divitias, statum, personas quibus familia constabat, & reliqua ad istum censum lustralem pertinentia adnotabant, atque sic mores singulorum cognoscebant, & amplam occasionem nanciscabantur in eos inquirendi. Cum vero potestas senatorum legem

legendi & principem senatus constituendi ipsis data esset, videbantur etiam potestatem accepisse senatores ordine movendi, hoc vero jure acquisito minores ordines non poterant ægre ferre, si & ipsi ordine moverentur, vel alia animadversione notarentur.

§. VI. Igitur potestas de moribus statuendi directo ipsis data non videtur, sed pedetentim ab iis quaesita, ac de-
 mum astute in vasa accepta potestate eligendi senatores & principem senatus. Confirmabunt dicta, quæ differit Sextus Festus *de verb. signif.* p. 290. *vers. 11.* Præteriti, inquit, *Senatores quondam in opprobrium non erant, quod ut Reges sibi legebant sublegebantque, quos in consilio publico habebant, ita post exactos eos, consules quoque & Tribuni militum consulari potestate conjunctissimos sibi quosque patriciorum & deinde plebejorum legebant, donec potestas Tribunicia intervenit, qua sanctum est, ut Censores ex omni ordine optimum quemque curiam in senatu legerent, quo factum est, ut qui præteriti essent & loco moti, haberentur ignominiosi.*

§. VII. De Principe vero senatus multa congeffit Tiraquevellus *in notis ad Alexandri locum descriptum* p. 715. n. 4. putatque, esse nomen dignitatis quamvis non perpetuæ. Ego non arbitror, sed credo, nihil aliud denotare, quam primum inter senatores. Confirmant me ea quæ leguntur apud Philipp. Carolum *in notis ad Gellii lib. 4. c. 10.* *Antequam comitia habentur de novis Magistratibus designandis, Consul pro loco sententiam rogabat eum, qui a Censoribus primus in senatum lectus erat, quemque Principem senatus vocabant. Ubi vero in comitiis Consules designati essent, hisce jus prime sententiæ competebar.* Cicero Philipp. V. *Qui ordo, in sententiis rogandis servari solet, eundem tenebo in viris fortibus honorandis.* A Bruto igitur Consule designato, more majorum, exordium capiamus *Hæc ille. Post hunc rogabuntur quoque Patres secundum prærogativam dignitatis, consularis ante prætorium, prætorius ante ædilitium, ædilitius ante tribunitium,*

Quo pacto electio senatorum iis sit tributa, & quid inde effectum?

Princeps senatus non fuit nomen dignitatis sed ordinis.

nitium, quemadmodum ex Sallustio patet. *Quemque ordinem rogandarum sententiarum consul Calendis Januariis tenuisset, eundem toto anno usurpabat.*

Notabant
censores a-
ctiones volu-
ptuosas & in-
temperantes.

§. VIII. Quod porro ipsos mores attinet, qui a Censoribus ignominia notabantur, vel ex loco Alexandri illo patet, solum fere voluptatem censurae objectum fuisse. *Conf. exempli apud Eberl. de Orig. Jur. c. 15. p. 136. seq.* Inde & Cicero *libr. 1. de LL. in sine voluptatem vocat labem decoris.* Diserte de hac morum correctione Plutarchus in *Catone Majore f. m. 307. Romani neque nuptias cujusque, neque liberorum procreationem, neque victus rationem, neque convivium examinis & judicii immune, singulorumve hominum voluntati aut cupiditati liberum relinquebant: verum rati in domesticis hisce rebus certius, quam in publicis & omnium conspectui expositis actionibus uniuscujusque mores conspici, constituerunt duos viros, unum patricium, plebejum alterum, qui in observando, castigando, plectendoque curarent ne quis a Romana & consveta vita per voluptates diverteret. Hi Censores dicebantur: quibus licebat aut equum adimere, aut senatu ejicere, si quis intemperanter vixisset.*

Notatur Ale-
xander, quod
ad legem
quandam
Censoriam
provocet.

§. IX. Quod autem Alexander dicit, ea, quæ de potestate Censorum attulerat, *Lege Censoria* fuisse cauta, cujus etiam verba se adscriptisse putat, in eo haud dubie ad Ciceronis *libr. 3. de Legibus* respicit, ubi prope iisdem verbis *Lex de Censorum officio* profertur nam quædam parum commode in textu Alexandri mutata sunt vel ejus propria incuria, vel vitio describentium. Fallitur ergo Alexander egregie, dum putat, lege quædam Censoria talia fuisse cauta de officio Censorum, idque miror, non solum a Tiraquello non fuisse observatum, sed & ab aliis incaute ex Alexandro excerptum, quasi unquam in Republica Romana de potestate Censorum sub tali formula lex lata fuerit. Evidens autem est, Ciceronem in libris de Legibus non enarrare formulas Legum Romanarum, sed recensere Leges in cerebro suo confictas, quales volebat esse in Re-
publi-

publica, quæ ex ejus ingenio debebat esse Respublica perfecta & ad ideam. Etsi non negandum sit, eum in hac Lege Censoria respexisse ad potestatem Censorum, quam suo tempore habebant, atque ex illa legem istam conflasse.

§. X. Porro nec illud intelligo, quod Alexander ad potestatem Censorum refert, ut ea, quæ ad publicam disciplinam pertinuissent, lege edita statuerent. Præterquam enim, quod capite præcedente ostenderim, nos de tali judicio morum esse sollicitos, ubi Censores ex arbitrio, & non ad præscriptum legum, de actionibus, de quibus Leges latae non erant, judicassent; nusquam alias me legisse memini, Censoribus datam fuisse potestatem leges ferendi, nec video etiam in notis Variorum ad hunc locum Alexandri quicquam additum esse, quod vel hæc ejus dicta confirmet, vel improbet. Quare eo majori cura hac de re videndum erit. Videtur autem Alexander respexisse ad ea, quæ paulo post ipsemet annotavit. *Furius Camillus* inquit, cum Censuram ageret, ut exhausta Civitati propter assiduas bellorum clades, cives suppeterent, legem de maritandis ordinibus tulit, qua inter cætera pænis coercuit illos, qui viduarum nuptias, quarum viri bello ceciderant, devitarent. Eos vero, qui ad senectutem calibes pervenerant, æra pæne nomine ad ærarium ferre jussit. Quam legem etiam *Metellus Numidicus* iterum in Censura promulgavit. Ast & hoc falsum est, vel *Camillum*, vel *Metellum* leges in Censura promulgasse. Citar *Tiraquellus* in notis de *Camilli* factò *Plutarchum*; de *Metelli Gellium* & *Florum*. Sed hi ipsi autores & *Alexandrum* erroris, & *Tiraquellum* negligentiae convincent. Ita vero de *Camillo* *Plutarchus* in vita ejus paulo post princip. p. m. 121. *Censuræ* ejus egregium hoc opus commemoratur, quod calibes & oratione, & mina mulctæ eo compulsi, uti viduas (quæ tam propter bella erant multæ) matrimonio ducerent: necessarium vero, quod orbos parentum liberos pensionem, a qua prius fuerant immunes, solvere ærario jussit. Ad quod eum institutum adegerunt continentia bella, magnos sumptus requirentia:

Et quod censoribus ipsis, potestatem legis condendæ tribuas.

maxi-

maxime autem *Vejorum obsidio*. Vides, orationem & minus memoraria Plutarcho, non legem. Pariter de Metello Numidico Gellius *lib. 1. c. 6. Orationis & hortationis* meminit, non legis. *Multi*, inquit, & *eruditus viris audientibus legebatur oratio Metelli Numidici, gravis ac disertus viri, quam in censura dixit ad populum de ducendis uxoribus, cum eum ad matrimonia capessenda adhortaretur.* Eadem dicit epitomator Livii *l. 59. Q. Metellus Censor censuit, ut omnes cogentur ducere uxores liberorum creandorum causa.* Extat oratio ejus quam Augustus Cæsar, cum de maritandis ordinibus ageret, velut in hæc tempora scriptam in senatu recitavit. *C. Atimius Labeo Tribunus plebis Q. Metellum Censorem, a quo in senatu in legendo præteritus erat, de saxo dejecti iussit: quod ne fieret, ceteri tribuni plebis auxilio fuerunt.* Voluimus statim addere rixam Labeonis cum Metello, ut eo melius exinde appareat, Censoribus potestatem Legislatoriam non fuisse.

Rævardi opinio singularis, quod censores etiam mores foeminarum notare verint.

§. XII. Porro in eo conveniunt, qui de potestate censorum scripserunt, quod soli mores ob ignominiam sint notati. Neque enim ullum factum recensent, ubi foemina fuerint notata, & modus notandi etiam ad foeminas non quadrat, neque enim illæ ad lustrationem pertinent, neque senatu aut tribu moveri possunt, neque equus iis adimi, neque in tabulis certum queunt redigi, aut ærariæ fieri. Confer Bodinum *d. l. 6. c. 1. p. m. 975.* Unde miror, solum Rævardum celebrem alias Jctum, contrarium & asseruisse, & etiam rationibus non omnino sufficientibus voluisse adstruere. Sic enim disserit *d. l. 4. var. c. 13. p. 677. seq.* Hinc propemodum intelligere mihi nunc videor, quid sibi voluerit A. Gellius *l. 4. c. 20. cum ita scriberet; Censor agebat de Uxoribus solenne jusjurandum. Verba hæc erant ita concepta: Et tu ex animi tui sententia vxorem habes? Ex hoc enim loco posse liquido probari videtur, non de questionibus dundaxat sponsalium, sed de maritorum etiam & vxorum moribus, censores cognovisse. Idque in ea oratione quam de dote scripsit, testatur etiam M. Caro. Vir, inquit,*

quit, cum divortium fecit, mulieri iudex pro cenfore est. *Quibus consentaneum etiam est, quod sic Cicero de Orat. lib. 2. scribit.* Ridicule etiam illud L. Portius Nafica cenfori Catoni, cum ille: Ex tui animi sententia tu uxorem habes? Non hercle, inquit, ex animi tui sententia. *Solenne jusjurandum arbitror Gellium appellare juramentum quod annis singulis, a maritatis civibus Rom. singulis, de uxoribus earumque moribus exigebatur. Sic enim solenne jusjurandum accipi posse, auctor est Tacitus Annal. lib. 16.* Quin & illa, inquit, obiectabat, principio anni vitare Trafeam solenne jusjurandum, nuncupationibus votorum non adesse, quamvis Quindecim virali sacerdotio præditum. *Eoque sensu solennia munera, & solennia patrimoniorum onera dixerunt etiam Jurisconsulti c. 12. §. pen. de administ. tut. c. 2. de veteranis. Cum autem solenne juramentum istud exigebatur, tunc si ex animi sententia uxorem se non habere, aut uxori iussisse propter ejus mores pravos, res suas sibi habere, censoribus responderet maritus, videtur ad iudicium censorium etiam pertinuisse, de moribus uxoris inquirere, cognoscere, & si res ita postulare videretur, pronunciare. imo etiam uxores coercere. Eoque visus est respexisse Paulus, qui de pacto dotali differens, ait, conveniri non posse ne de moribus agatur, ne publica coercitio privata pactione tollatur. c. 5. de pactis dot. Haud dubie per publicam coercitionem Censorium iudicium intelligens. De quo iudicio accipiendum etiam videtur quod sic Papinianus scribit. Viro & uxore mores invicem acculantibus, causam repudii dedisse vtrumque pronunciatum est. c. 39. Solut. mat. Et sic quidem satis esse perspicuum puto, de uxorum maritorumque moribus olim apud censores litigari consuevisse. Jam igitur paucis videamus, quid istæ rationes Rævardi habeant in recessu.*

§. XII. Equidem leges ex Jure Justiniano allatas quod *Qvem seduxit locus diffi-*
 §. 2. c. 1. probatum sit, eas pertinere ad rei uxoriæ actionem, adeoque ad iudicia civilia & potestatem Prætoris, non ad iudicia de moribus & potestatem Cenforum. Totum negotium eo redit,

E

dit,

dit, ut inquiramus de sensu loci Gelliani qui Ræcardo imponit. Ita vero Gellius *d. l. 4. c. 20. Censor adigebat de uxoribus solenne juramentum. Verba ita erant concepta: Et tu ex animi tui sententia uxorem habes. Qui jurabat, cavillator quidam & canalicula & nimis ridicularius fuit. Is locum esse sibi joci dicendi ratus, cum ita, uti mos erat, censor dixisset; Et tu ex animi tui sententia uxorem habes? Habeo equidem, inquit, uxorem, sed non ex animi tui sententia. Tum Censor eum, quod intempestive lascivisset, in ararios retulit; causamque hanc joci scurrilis apud se dicti subscripsit. Locus ipse est obfcurus ut nescias, quem in finem solenni juramento quaesierint ex civibus Romanis censores, utrum ex animi sententia habeant uxores? sed quicumque tandem eius juramenti scopus fuerit, vel ex fragmento Ciceronis *l. 4. de Rep.* apud Nonium constat, quod Censores non ideo sic quaesiverint, ut in mores vxorum velint inquirere, ubi ita Tullius: *Nec vero mulieribus praefectus praepositus, qui apud Graecos creari solet, (ergo apud Latinos & Romanos talis non fuit) sed sit Censor, qui viros doceat moderari vxoribus, (non qui in mores vxorum ipse nota Cenforia animadvertat.)**

Cujus emendatio tentatur. Ex animi sententia formula antiqua jurandi.

§. XIII. Venit in mentem suspicio, annon uterque locus, & Gelli & Ciceronis, (*§. II.* ex Ræcardo descriptus) sint corrupti? Neque enim verosimile videbatur, quaesitos fuisse a Censoribus cives, an uxores haberent ex animi sententia, sed potius quaestio videbatur eo pertinere: an haberent uxores? quoniam scilicet animadvertebant in coelibes. Illud autem: ex animi sententia videtur pertinuisse ad formulam juramenti. Sane apud Rachelium *in notis ad Ciceronis Officia p. m. 456. in fine*, inventio scriptum. *Formula jurisjurandi erat: Ex animi sententia: Locus, in cornitio ad aram, quae puteal Libonis dicebatur. Cicero in Lucullo: Majores nostri ex animi sui sententia jurare quemque voluerunt, deinde ita teneri, si sciens falleret, quod inscitia multa verfaretur in vita. Haecenus Rachelius. Miror autem, a Rachelio non fuisse adductum locum domesticum ex lib. 3. de Offic. p. m. 553. seq. Non enim falsum jura-*

jurare pejerare est: sed quod ex animi tui sententia juraveris, sicut verbis concipitur, more nostro, id non facere, perjurium est. Nam diferte hic dicit Cicero: verbis i. e. formula jurandi & quidem more Romano sic concipi: ex animi sententia. Ut adeo insigniter aberret Franc. Sylvius in notis ad Orat. Cicer. pro Cluentio. p. m. iiii. Quedam verborum formula erat quam concipiebant, id est, exprimebant ii qui jurabant. Inde factum est, ut dicatur, verbis conceptis jurare: ut contra verbis conceptis pejerare, cum quis quid ex illa verborum formula jurando mutat, aut transmittit, ne jure jurando obligatus esse videatur. Cicero in libro de Officiis tertio; Quod, inquit, ex animi tui sententia juraveris, sicut verbis concipitur more nostro, id non facere perjurium est. Quibus verbis significat, in jure jurando oportere adesse & animi sententiam, & verborum conceptionem. Nihil minus quam istud Cicero eo loco dicere voluit. Sed illud dubium explicationem nostram urget. Constat, etiam apud Ethnicos jurejurandum Deo teste fuisse practitum. Huc pertinet quod idem Cicero habet d. l. 3. p. m. 546. Quid est igitur, dixerit quis, in jure jurando? Num iratum timeamus Jovem? at hoc quidem commune est omnium Philosophorum & c. nunquam nec irasci Deum nec nocere. At in illa formula: ex animi tui sententia non Deus, sed animus testis adducitur. Sed tollat hoc dubium idem Cicero alio loco d. l. 3. p. 457. Cum vero jurato dicenda sententia sit, meminerit, Deum se adhibere testem: id est, ut ego arbitror, mentem suam, qua nihil homini dedit ipse Deus divinius.

S. XIV. Postquam hæc scripseram, incidunt in manus ^{Probatum} libri variarum lectionum Justi Lipsii, ad quæ etiam provocave- ^{conjectura} rat Philippus Carolus in not. add. l. Gellii. Hic vero valde ^{nostra verbis} gaudeo, conjecturam hanc meam approbatam jam fuisse huic ^{Lipsii} magno & ingeniosissimo viro. Quare non possum non ejus locum hic dare integrum, non solum, quia is mentem nostram plenius demonstrat, sed & quia ejus sententia iterum illustratur ex iis quæ modo diximus. Ciceronis, inquit, l. i. Var. l. eccl. c. 1. verba in disputatione illa de locis, Dialogo secundo de Oratione

zione hæc sunt: Ridicule etiam illud L. Porcius Nasica Censori Catoni cum ille, ex tui animi sententia, tu uxorem habes? Non hercle, inquit, ex animi mei sententia. Proposui locum quomodo eum legendum & interpungendum judico; nunc joci istius & facetiæ ratio quæ sit, paullo alius ex antiquitate repetendum mihi videtur. Illud satis constat, Censores cum lustrum conderent, cum primis curam rei uxorie veteri instituto apud Romanos habuisse. Et cum propagatio sobolis ad imperii vel dignitatem vel æternitatem maxime pertineret, diligenter cavisse, ne quis civis Romanus cælebs & sine uxore esset. Cicero de Legibus Censorum officia describens, populi, inquit, ævitates, soboles, familias, pecuniasque censento, coelibes esse prohibento. Et idem in libris de Republica: Nec vero Mulieribus præfectus præponatur, qui apud Græcos creari solet, sed sit Censor qui viros doceat moderari vxoribus. Illud fortassis ignotius, solos esse Censores, aliosque Magistratus in jure jurando exigendo hæc verba præmittere, ex animi tui sententia. Id est, responde ad id quod rogabo ex animi tui sententia, ita uti sentis, neve me sciens fallas. Ac deinde addebant, tu equum habes? aut, tu uxorem habes? Quod idem in omni juramento servatum. Auctor Cicero in Academicis: Quam rationem, ait, etiam majorum nostrorum comprobatur diligentia, qui primum jurare ex sui animi sententia quemque voluerunt. Et Petronius Arbiter indicat: Eumolpus tabulas fœderis signat, quæis hæc formula erat: Ex tui animi sententia. Ut tu Triphena, neque injuriam tibi factam quæreris, &c. Ex his jam nunc facilis nobis erit, ut opinor, loci hujus interpretatio. Cum enim Censor Cato in lustrum condendo a nescio quo Nasica nimis facetio homine solemnibus verbis de more petiisset, ex animi tui sententia, dic videlicet, aut jura, tu uxorem habes? Ille alter intempestive dicax, & joci occasionem unde quaque captans, respondit, non hercle ex animi mei sententia. Itavide licet solemnibus illis verbis respondens quasi Censor non rogasset, utrum Uxorem haberet, sed utrum morigeram, bonam & ex animi sui voluntate uxorem haberet. Petebat quidem igitur Censor, ut

ju-

jurans ex animi sui sententia, diceret, utrum cœlebs esset, aut utrum haberet uxorem: cum ecce ille ridicule & præter expectationem verba in alium sensum detorquens, negat se habere uxorem talem, qualem ex animi sui voluntate vellet habere. Quis autem fuerit L. Nafica iste, incertum: Censorum vero, cui id contingerit, M. Catonem illum Censorium fuisse existimo. Quod autem in vulgatis legitur, non hercle ex animi tui sententia, quasi in Censorem ipsum Nafica cavillatus sit, eumque ut promorem in uxorem suam arguere voluerit, id & contra libros omnes veteres esse, viri eruditi testati sunt, neque profecto acutionem aliquam sententiam aut jocum habet. Ut omittam, parum credibile esse, civem aliquem tam scurrili joco, vel potius convitio, severitatem censoriam ausum esse laceßere. Refertur autem idem hic jocus etiam apud Agellium, sed ita, ut in vulgari Ciceronis, corrupte. Ergo etiam ille ad hoc Exemplum corrigendus est. Non dissimilis jocus Domitii Afri apud Quintilianum l. 6. Cum Sulpicius Longus, qui ipse scœdissimus esset, eum, contra quem judicio liberali aderat, ne faciem quidem liberi hominis habere dixisset: ei respondens Domitius Afer: Et tu, inquit, ex animi sententia Longe. Qui malam faciem habet, liber non est? Rogo autem si cui forte hæc Ciceronis interpretatio mea vel quæ sita longius, vel acutior quam pro re videbitur, is locum totum una cum interpretatione mea diligentius consideret, ego audacter præsto iurum eum in sententiam meam.

§. XV. Notare voluisse Lipsium quendam ex eruditissimis, Ex eodem quem nominare non auit, aperte patet ex verbis initialibus illius observationis. Et forte fuit ipse Rævardus noster. Minimus illa ipsa sententia de moribus fæminarum a Censoribus neglectis, quam adversus Rævardum tuemur insigniter confirmatur alia meditatione Lipsiana alium locum a Rævardo adductum corrigente d. l. i. var. Lect. c. 13. Scripsit autem (M. Cato Censor) inter alias, Agellio teste, Orationem de Dote, in qua, ut apparet, etiam aliqua de viri imperio in uxorem dixit. Ex ea hoc affert: Vir cum divortium fecit mulieri, iudex pro cen-

fore est, imperium quod videtur habere, si quid perverse tetreque factum est a muliere, multatur; si vinum bibit, si cum alieno viro proprii quid fecit, condemnatur. In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine iudicio impune necares: illa te, si adulterares, digito non auderet contingere, neque jus est. *In his verbis cum sententiam dignam inquisitione subesse viderem, quæ tamen propter loci depravationem difficile intelligi possit, conatus sum sine librorum auctoritate ita emendare, Vir, nisi cum divortium fecit, mulieri iudex & pro censore est, imperium quod videtur habere. Sententia plana, ut sit, virum quamdiu cum uxore est, quodvis imperium & omne jus habere in uxorem, & cum in virorum mores aut censor, aut iudex inquirat, mulieribus contra solum maritum & iudicem esse & censorem. Vocem autem nisi de meo addidisse me fateor, quæ, si ita appellanda est, temeritas mihi ipsi displiceret, nisi ea voce addita illa sententiæ concinnitas efficeretur quam videtis; & remota, aperti mendacii vir gravis Cato nobis sit insimulandus. Quid enim minus verum, quam id, quod ex vulgata lectione efficitur, virum cum divortium fecerit, imperium habere in uxorem? Cum jam & maritus esse desierit, & omne imperium in eum, cui posterius illa nupta fuerit, sit tralatum.*

Modus notandi a diversis variis, recensetur.

§. XVI. Pergo ad modum notandi, hic communiter triplex statuitur pro diversitate personarum. Auctor quem reliqui communiter sequuntur est Aconius in commentariis in divinationem Ciceronis: *Hi (Censores) cives sic notabant, ut qui senator esset, a senatu moveretur: qui eques Rom. publicum equum perderet: qui plebejus, in Censum tabulas referretur, & ærarius fieret, ac per hoc non esset in albo centuriæ suæ, scilicet ad hoc ut esset civis, sed tantummodo, ut pro capite suo tributi nomine æra penderet.* Aliter triplicem illum notandi modum omiſſa distinctione personarum expedit Philip. Carolus ad Gellium c. 12. lib. 4. *Hi Magistratus si quos notis afficiebant, ex causis ab Auctore hic memoratis, triplici pœna usi sunt, nempe vel ærarios faciebant, quam pœnam solam hic nominat Auctor; vel movebant; vel in Censum tabulas referebant.* In æra-

ærariorum relati suffragio privabantur, ex albo censurae suae eradebantur, redigebanturque in numerum capite censorum; nec militiæ amplius poterant adscribi, quæ gravissima fuit ignominia. In Cericum tabulas relati suffragandi munere tantum privabantur, ut l. 16. c. 13. pluribus ostendemus. Tribu movebantur, qui ex honestiore in sequiorem tribum migrare cogebantur, ut ex rustica in urbanam. Nobiliores autem rusticae urbanis habitæ fuerunt, ut probat Marcell. Donatus dilucidationibus in Livii lib. 24.

§. XVII. Conciliari forte illæ distinctiones possent, si Quorum conciliatio a-
diceres plebejos triplici illo modo fuisse notatos, quos refert, ^{lis relinquitur.}
Carolus, nisi viderem etiam equites inter ærariorum fuisse relatos.
Gellius lib. 4. c. utr. Censores P. Scipio Nasica & M. Popilius
cum equitum censum agerent: equum nimis strigosum & male
habitum, sed equitem ejus uberrimum & habitissimum viderunt.
Et cur, inquit, ita est, ut tu sis quæ equus curatior?
quoniam, inquit, ego me curo; equum Staius meus servus. Visum est parum reverens esse responsum, relatusque in ærariorum,
ut mos est. An igitur ista relatio in ærariorum fuit communis poena
omnium trium ordinum, ita tamen ut non nisi raro Senatoribus
aut Equitibus imponeretur? An alius modus adhibendus
explicandi Asconium? Videant de eo alii, nobis parum inter-
est ad leopum quæstionis nostræ.

§. XVIII. Motionem ex fenatu per solam omissionem in re- ^{Exempla ex}
censendo factam esse supra ex Festo annotavimus. Sic Q. Fulvi- ^{fenatu moto-}
um Flaccum Censorem, Fulvium fratrem, cohortem legionis, ^{rum.}
in qua Tribunus militum erat, injussu Consulis domum dimit-
tere ausum, fenatu movisse tradit idem Valer. l. 2. c. 2. & Velle-
jus Paterculus l. 1. p. 15. in pr. Julius Frontinus l. 4. stratagematum
c. 1. Sic M. Antonius & L. Flaccus censores, Duronium
Senatu moverunt, quod legem de coercendis convivorum
sumptibus latam, Tribuntis pl. abrogaverat. Valerius Max. d.
l. 2. c. 4. sub rubr. de M. Antonio & Flacco. Et M. Cato Manlium
Consulem futurum fenatu movit, quod interdiu præsentem
filia distulisset uxorem; asserens, se suam nunquam nisi
cum

cum tonaret præ timore complexum esse. *Plutarchus in vita Catonis fol. 124. Alexand. l. 2. c. 25.* Et M. Antonium a M. Valerio Max. & C. Junio Bruto Bubulco Censoribus, senatu motum esse, quod quam virginem in matrimonium duxerat, repudiasset, nullo amicorum in consilium adhibito, tradit Valerius Max. *d. l. 2. c. 4.*

Eqvites nota-
tati.

§. XIX. De Eqvitum nota ista exempla cape. Sic M. Valerium & P. Sempronium Censores, quadringentos juvenes, quod in Sicilia ad munitionum opus explicandum ire iussi, facerem neglexerant, eqvis publicis spoliatos, in numerum ærariorum retulisse Valer. Max. tradit. *d. l. 2. c. 4.* Et Q. Fabio Maximo ac M. Claudio Marcello Coss. Romæ L. Cæcilium Metellum, eosque, qui cum eo post Cannensem cladem consilium deferendæ Italiæ iniverant, a censoribus ignominia notatos, eqvosque quibus publice erant, ademptos esse, testem habemus Livium *l. 27. p. 200.* & Sabellicum *Ennead. 5. l. 3. col. 976.* Ac quia corpulentia nimia desidiam illius, cuius corpus in immodicum luxuriasset modum, videbatur denotare, ideo nimis pingvi homini & corpulento, Censores eqvum adimere similiter solitos, scribit Gellius *l. 7. c. ult.* & Fenestel. *l. 2. c. 17.* Impolitix notabatur eqves Romanus si eqvum habere gracilentum aut parum nitidum visus erat, autore Gellio *l. 4. c. 12.* & impolitix notare, vel impolitias facere Censores dicebantur, cum eqviti æs abnegabant ob eqvum male curatum, teste Festo *de verb. sig. p. 225.* ita ut impolitix notare idem sit, quod notare incuriæ, ut Gellius *loco prædicto* subiicit

Alia de æra-
riis.

§. XX. De ærariis & hæc nota. Inter ærarios relati dicebantur ii, qui ære multatitio damnati erant: qui tum ex ærariis eximebantur, cum satisfecerant, aut aliqua ratione hac ignominia levebantur. *Fr. Sylv. ad Cic. orat. pro Cluentio p. 106.* Ita ii inter ærarios relati sunt, qui fordescere agrum delidiave sterilefcere passi fuerunt; teste Gellio, qui *lib. 4. c. 12. si quis agrum, inquit, suum passus fuerat fordescere, eumque indiligenter curabat, ac neque araverat, neque purgaverat; si ve quis arborem suam vineamque habuerat derelictus, non his sine*
pœna

pæna fuit, sed erat opus Censorium, Censoresque ærarium faciebant. Deliberatum est etiam de nota ejus, quia Censores ab amico advocatus est, & in jure stans, clare nimis ac sonore oscitavit. Atque inibi, prope ut plecteretur, fuit; tamquam illud indicium vagianimi foret & allucinantis, & fluxæ atque aperta securitatis. Sed cum ille dejerasset invitissimum sese ac repugnantem oscitatione victum, tenerique eo vitio quod oscedo appellatur; tum notæ jam destinatæ exemtus est. Gellius lib. 4. c. ult.

§. XXI. Venio ad effectum notarum Censoriarum. Ignominia afferebant non infamiam, neque habebat hæc effectum rei judicatæ. Tetigimus jam ea de re quædam capite primo. Reliqua hoc loco plenius tractanda. Et ex quo melius id fieri posset, quam ex Ciceronis sæpius memorata oratione pro Cluentio c. 42. & 43. Hic primum illud commune proponam, numquam animadvertionibus censoriis hanc civitatem ita contentam, ut rebus judicatis, fuisse. Neque in re nota consumam tempus exemplis. Ponam illud unum: C. Getam, cum a L. Metello, & Cn. Domitio, Censoribus, ex senatu ejectus esset, censorem ipsum postea esse factum: & cujus mores a censoribus erant reprehensi, hunc postea & populi Romani & eorum, qui in ipsum animadvertent, moribus præfuisse. Quod si illud judicium putaretur: ut ceteri, turpi judicio damnati, in perpetuum omni honore ac dignitate privantur: sic hominibus ignominia notatis, neque ad honorem aditus, neque in curiam reditus esset. Nunc si quem Cn. Lentuli, aut L. Gellii libertus furti condemnarit: is, omnibus ornamentis amissis, numquam ullam honestatis sue partem recuperabit. Quos autem ipse L. Gellius, & Cn. Lentulus, duo censores, clarissimi viri, sapientissimi que homines, furti & captarum pecuniarum nomine, notaverunt: ii non modo in senatum redierunt, sed etiam illarum ipsarum rerum iudiciis absoluti sunt. Neminem voluerunt majores nostri non modo de existimatione cujusquam, sed ne pecuniaria quidem de re minima esse judicem, nisi qui inter adversarios convenisset. Quapropter in omnibus legibus, quibus exceptum est, de quibus cau-

sis aut Magistratum capere non liceat, aut judicem legi, aut alterum accusare, hæc ignominie causa prætermissa est. Timoris enim causam non vitæ penam in illa potestate esse voluerunt. Itaque non solum, iudices, illud ostendam, quod jam videtis, populi Romani suffragiis sepe numero censorias subscriptiones esse deletas, verum etiam iudiciis eorum, qui jurati statuere majore cum religione, & diligentia debuerunt. Primum iudices, senatores, equitesque Rom. in compluribus jam reis, quos contra leges pecunias accepisse subscriptum est, suæ potius religioni, quam Censorum opinioni, paruerunt. Deinde prætores urbani, qui jurati debent optimum quemque in selectos iudices referre, numquam sibi ad eam rem censoriam ignominiam impedimento esse oportere duxerunt. Censores denique ipsi sepe numero superiorum Censorum iudiciis, (si ista iudicia appellare vultis) non steterunt. Atque etiam ipsi inter se Censores sua iudicia tanti esse arbitrantur, ut alter alterius iudicium non modo reprehendat, sed etiam rescindat: ut alter de senatu moveri velit, alter retineat, & ordine amplissimo dignum existimet: ut alter in ærarios referri, aut tribu moveri jubeat, alter vetet. Quare qui nobis in mentem venit, hæc appellare iudicia, que a populo Romano rescindi, ab juratis iudicibus repudiari, a Magistratibus negligi, ab iis, qui eandem potestatem adepti sunt, commutari, inter collegas discrepare videatis?

Non fuit tamen ignominia hæc levis & viro cordato contemnenda nota.

§. XXII. Non tamen putandum est, ac si levis fuerit ista animadvertio, & viris cordatis spernenda. Notanter Bodinus d. l. 6. c. 1. p. 984. Erat ea cura censorum: Extremo censure actu, populus universus in campo Martio sacrificio solenni lustrabatur; ordines civium censuebantur: & uti quisque flagitiosam vitam duceret, ita notabatur in tabulis publicis, ut eam notam iudiciis ipsis formidabiliorem boni cives arbitrarentur. Et plenius p. 990. seq. Ego Censorum notam, ignominiam reprehensionem omnibus omnium magistratuum iudiciis ac sententia acerbiorē fuisse puto. Cum enim lustrum agerent civibus in campum Martium coactis, aderant interdum quingenti, aut quod minimum, trecenti senatores, ordo Equestris duplo
ma-

major, plebs ipsa quantum quidem loci amplitudo capere poterat; omnes trepidi & anxii, qua quisque ignominia notaretur. Scilicet, quæ ex Cicerone attulimus præbent exceptionem a regula, quæ Bodinus hic adduxit, ad regulam pertinent. Quis enim senator æquo ac tranquillo animo ferret, senatu moveri, quis eques equum & stipendium perdere, quis plebejus ad ærarios relatus, de civitate aut libertate periclitari. Quamvis forte miserum quandoque miseris fuerit solamen socios habuisse pari ignominia notatos. Ita Livius refert: Senatores sex & sexaginta una censura ordine senatorio motos esse.

§. XXIII. Addit Bodinus aliam differentiam infamiæ & ignominia. d. p. 991. *Nam si esset ignominia idem quod infamia, frustra Prætor L. I. de his qui not. infam. edictis perpetuis infamia notasset eos, qui ab Imperatore cum ignominia dimissifuisserent, (hanc enim J. C. torum interpretes in l. palam ff. de Ritu nupt. ignominiam facti appellant) de iis qui a censoribus notarentur nihil edicto comprehensum est. Non igitur infames sunt ignominiosi ut infamia ac damnatorum pænis teneantur. Quæ vero statim addit Bodinus, sine censura non sunt dimittenda. At is, inquit, qui de senatu Censoris nota dejectus rogationem ad populum tulerat, sæpissime restituebatur. Interdum etiam id non jure, sed ab animo ipsa malevolentia jejuno, & obreclatorum invidia factum fuisse docebat. Sin esset accusator aliquis, qui Censoris notam, aut etiam si censor ipse, suam dignitatem tueri veller, coram populo judicium constituebatur. Ac si quidem censoria nota compunctum populus dammaret, non tantum ignominiosus, sed etiam infamis dicebatur. L. 2. de Senatoribus l. cognitionem de variis & extraordin. cognit. Nam in his quidem textibus nihil ea de re extat, quam afferit Bodinus. Quin potius diferte Macellus d. l. 2. de Senat. diversam a Bodini rationem assignat. Cassius Longinus, ait, non putat ei permittendum, qui propter turpitudinem senatu motus, nec restitutus est, judicare, vel testimonium dicere: quia lex Julia repetundarum hoc fieri vetat. Ecce J. C. tus ad legem Juliam repetundarum provocat, non ad confirmationem notæ censoriæ a populo factam.*

Alia ex Bodino de infamiæ & ignominia differentia.

Cur de inte- §. XXIV. De interitu potestatis Censoriæ pauca a Scri-
ritu Censuræ ptoribus tradi miror, quod tamen vel ideo utile erat, ut appa-
scriptores reret cur hæc potestas, quæ tantopere commendatur, & ut in
pauca & con- Rebuspublicis Christianorum reducatur, ab omnibus fere
fufe nota ve- svaderetur, in Romana Republica defierit, in tantum ut cum de
rint. aliorum Magistratuuum officiis integri tituli in corpore Juris
Justiniani compareant, de officio Censorum tamen nullus
adfit. Nec sufficit dicere, Censores tempore Justiniani defis-
isse, cum remaneat dubium, quando & qua occasione tam uti-
lis Reip. Magistratus defierit. Et credo Scriptores, qui de
Censoribus Romanorum alias ample egerunt, quique Censu-
ram tantopere commendant, vel ideo de factis & interitu
Censuræ tam pauca, & quæ notant, tam superficialiter & con-
fufe tradere, ne transpareat imbecillitas argumentorum, quæ
pro utilitate censuræ attulerunt. Igitur vel maxime e re no-
stra erit, accuratiore ordine pauca de fatis præcipuis Censuræ
Romanæ ab origine ejus usque ad interitum ex præstantissi-
mis Romanæ Historiæ scriptoribus, Livio, Dione, Svetonio
&c. excerpere, non quidem, ut hætenus fecimus, integris ubi-
que, eorum locis appositis, ne nimium crescat Dissertatio no-
stra, sed breviter saltem & quasi per indicem.

Origo censu- §. XXV. Anno 311. ab urbe condita primi Censores crea-
ræ qualis? ti sunt. Rei hujus parva origo erat, quod per multos annos
populus incensus fuerat, neque census diutius differri possêt,
consulibus tamen, qui antea simul negotium id expedierant,
res operosa ac infra dignitatem consularem videretur. Par-
vum itaque Censuræ, quæ tanta postea incrementa fumsit,
erat initium, & spernebant primores civitatis tum temporis,
illum honorem. Olfaciebat tamen ordo senatorius facile,
magnam potentiam sibi per hunc Magistratum accrescere,
ideoque patres læti eam propositionem accipiebant, etsi de re
tam parva, quia erat initio Magistratus solum patritius, & quo
plures patritii magistratus in Republica erant, eo major erat
patritiorum adversus plebem autoritas. Prævidebant insu-
per, futurum esse, ut, qui præessent ipsi honori jus majestatem-
que

que adjicerent. Tribuni vero plebis, etsi has machinationes patriciorum sentirent, tum nolabant tamen contradicere, respicientes tum quidem magis ad necessitatem census, quam ad speciosa illa augmenta, quæ adhuc latebant, partim etiam ne male audirent, ac si parvis quoque rebus incommode adversari vellent. Talia de origine Censuræ ipse Livius ratiocinatur *lib. 4. c. 8.* Igitur magis ambitio patrum, quam studium emendandi mores & utilitatis publicæ Censuram peperit.

§. XXVI. Non diu post, anno videlicet 320. ab Urb. Mox tamen
visa libertati
insidias stru-
ere. Cond. Mamercus Æmilius dictator ad populum retulit, ad libertatem populi pertinere, si magna imperia diuturna non essent. Alios Magistratus annuos esse, quinquennalem Censuram (talibus ab initio erat) gravem esse, quod quis iisdem hominibus in plerisque vitæ actionibus tanto tempore obnoxius vivere debeat. Ergo ex quinquenniali octodecimestrem fecit. *Livius d. l. 4. c. 24.* Ipso Cicerone iudice *Orat. pro Cluentio c. 44.* populus Romanus monetur, ut videat, quid agat, si ob notam Censuram solam & subscriptionem absque probationibus ulterioribus rem pro vera habere velit, ne hoc modo censoribus potestas regia permittatur, neve subscriptio censoria non minus calamitatis afferat civibus, quam proscriptiones acerbissimæ, aut ne censoribus stylus, cujus mucronem multis remediis majores reruderint, æque posthac, quam illum dictatorum gladium pertimescant. Itaque Mamercus Æmilius, ut re ipsa testaretur quam ipsi displiceant diuturna imperia, seipsum dictatura statim abdicavit, atque congratulatione ac favore ingenti populi domum est reductus. Sed Censores ægre ferentes, quod magistratum populi Romani minuisset, tribu eum moverunt. octuplicatoque censu ararium fecerunt. Mamercus notam hanc ingenti animo tulit, causam potius ignominie intuens, quam ignominiam ipsam. Populus vero tanta indignatione factum Censuram excepit, ut vis a Censoribus nullius auctoritate, præterquam ipsius Mamerci deterreri quiverit, *Livius ibid.*

Tyrannis ab Appio Claudio per censuram affecta.

§. XXVII. Anno 443. ab U. C. Appius Claudius censor circumactis decem & octo mensibus, quod Æmilia lege finitum censuræ spatium temporis erat, quum C. Plautius collega ejus magistratu se abdicasset, nulla vi compelli ut abdicaret, potuit. P. Sempronius erat tribunus plebis, qui finiendæ censuræ intra legitimum tempus actionem susceperat, non popularem magis quam justam, nec in vulgus, quam cuique gratiorem. Is cum identidem legem Æmiliam recitaret, auctoremque ejus Mamercum Æmilium dictatorem laudibus ferret: qui quinquennalem ante censuram & longinquitate potestatem dominantem intra sex mensium & anni coëgisset spatium, gravissima oratione hortatus est Appium, ut censura abiret, urgens potissimum, quod hæc lex Æmilia per seculum a Censoribus sancta servata fuisset, quodque regno simile sit, si is per triennium & sex menses ultra, quam liceat, solus ad supplendum antiquum quinquennium censuram gerere velit. Noluit tamen Appius abdicare, & pro facinore suo excusando nil aliud attulit, quam quod lex Æmilia saltem pertinuerit ad Censores, quorum tempore lata esset. Igitur jussit Tribunus plebis prehendi Censorem & in vincula duci. Approbantibus sex tribunis actionem collegæ, tres appellanti Appio auxilio fuerunt: summaque invidia omnium ordinum solus censuram gessit. *Vide iterum Livium lib. 9. c. 33. & 34.*

Turbæ mutæ censorum, seipsos notantium.

§. XXVIII. Anno ab U. C. 548. M. Livius & Claudius Nero censores magnas turbas fecerunt. Vestigal novum ex salaria annona statuerant. Id vestigal commentum alterius ex censoribus esse credebant, populo irati, quod iniquo judicio quondam damnatus esset: & in pretio salis maxime oneratas esse tribus observabant, quarum opera damnatus erat. Inde Salinatori Livio inditum cognomen. Equitum deinde census agi coëptus est, & ambo forte censores equum publicum habebant. Cum ad tribum Polliam ventum est, in qua M. Livii nomen erat, & præco cunctaretur citare ipsum censorem: cita, inquit, Nero, M. Livium, & five ex residua & veter

re

re simulate, five intempeſtiva jaſtatione ſeveritatis inflatus; Livium, quia populi judicio eſſet condemnatus, eqvum vendere juſſit. Item M. Livius cum ad tribum Narnienſem & nomen collegæ ventum eſt, vendere eqvum C. Claudium juſſit, duarum rerum cauſa: unius, qvod falſum adverſus ſe teſtimonium dixiſſet: alterius, quod non ſincera fide ſecum in gratiam rediſſet. Itaque ibi fœdum certamen inquinandi famam alterius cum ſuæ famæ damno, factum eſt. Exitu cenſuræ cum in leges juraſſet C. Claudius, & in ærarium aſcendiſſet, inter nomina eorum, quos ærarios relinquebat, dedit collegæ nomen. Deinde M. Livius in ærarium venit & præter Metiam tribum, quæ ſe nec condemnafſet, neque condemnatum conſulem aut cenſorem feciſſet: populum Romanum omnem, quatuor & triginta tribus, ærarios reliquit: quod & innocentem ſe condemnafſent, & condemnatum conſulem & cenſorem feciſſent: neque inſiciari poſſent, aut judicio ſemel, aut comitiis bis ab ſe peccatum eſſe. Addidit: inter quatuor & triginta tribus & C. Claudium ærarium fore. Quod ſi exemplum haberet, bis eundem ærarium relinquendi, C. Claudium nominatim ſe inter ærarios fuiſſe relicturum. Parvum certamen notarum inter cenſores caſtigatio inconfantia populicenſoria gravitate temporum illorum digna. In invidia cenſores cum eſſent, creſcendi ex his ratus eſſe occaſionem Cn. Bæbius tribunus plebis diem ad populum utrique dixit. Ea res conſenſu patrum diſcuſſa eſt, ne poſtea obnoxia populari auræ cenſura eſſet. *Livius lib. 31. cap. penult.*

XXIX. Anno 690. ab U. C. memorabile eſt quod Cenſores ipſi inter ſe maximopere de rebus agendis diſſidere cœperint, cum alter eis, qui trans Padum incolunt, rempublicam communicandam ſtatuere, alter negaret, ne in aliis quidem rebus quicquam effecerunt, ſed Magiſtratu ſe abdicaverunt. Ob eam cauſam ſucceſſores quoque eorum ſequenti anno nihil egerunt, impediētibz eos in legendo ſenatu tribunis plebis; timentibus, ne ſenatu ipſi ejicerentur. *Dio Caſſius lib. 37.*

pag. m. 34.

Cenſores inter ſe diſſidentes uſum cenſuræ impediunt.

§. XXX.

Lex famosa
Clodii cen-
suram revera
collens.

§. XXX. Sequitur famosa lex Clodii, qua Censura magnam diminutionem passa est. Res ita se habet. Erat Clodius Ciceroni offensus, & clanculum cum Julio Cæsare conspirans. Antequam aperte exequeretur, quæ animo jam adversus Ciceronem machinatus erat, ante omnia fenatum prius & equites ac plebem sibi conciliare ac eos inescare tentavit. Hoc vero ut obtineret, frumentum pauperibus gratuito distribuit, & collegia fociorum, ita invidiæ vitandæ causa dicta, quæ antiquitus instituta aliquamdiu jam interciderant, renovavit, interdixitque Censoribus, ne quenquam magistratu moverent, aut ignominia notarent, nisi quis apud *utrumque ordinem* in judicio convictus esset. *Gesta sunt hæc anno ab U. C. 695. Dio l. 38. p. m. 66.* Duravit illa lex usque ad annum 702. Nam hoc anno Scipio Consul ea, quæ de censoribus erant a Clodio statuta abrogavit, iisque pristinam potestatem reddidit. Quod cum in eorum gratiam factum videretur, tamen in contrariam partem vertit. Cum enim & in equestri, & in Senatorio ordine, multi nullius pretii homines essent, quamdiu censoribus nullum ex his neque accusatum, neque damnatum loco movere permissum erat, vitio quoque ipsis dari non potuit, si homines improbi ignominia non notarentur. At postquam censes pristinam suam potentiam (qua privatim quoque in uniuscujusque vitam inquirendi, meritosque infamia notandi jus habebant,) recuperaverunt: neque offendere multos, neque in reprehensionem (aliorum) incurrere, quasi immeritos sua dignitate despoliassent, volebant. Itaque nemo prudens vir censuram petiit. *Dio l. 40. p. 146.* Sustulerat revera Clodius lege sua potestatem Censoriam, quantum ad mores attinet, quæ in eo tota sita est, ut absque judicio rite formato mores notaret, quemadmodum hæcenus latius est ostensum. Aliter tamen legis Clodiæ mentem exponunt communiter Franciscus Hottomannus & Antonius Augustinus, *de LL. Roman.* item Alexander & Bodinus *dd. ll.* quasi ea solum sancitum sit, ne quem Censores notarent, nisi antea legitime accusatus & *utriusque Censoris* judicio damnatus foret.

Secu-

Secuti haud dubie sunt omnes Asconium Pedianum, qui in notis ad Ciceronis orationem in Pisonem mentem legis Clodiae sic exponit. Sed malo sequi Dionis expositionem, qui dicit Clodium sanxisse ut notandus a Cenforibus prius apud *utrumque ordinem* (id est senatorium & plebeium) in iudicio convictus esset. Asconius autem ex errore pro *utroque ordine* intellexit *utrumque Censorem*.

§, XXXI. Inclinat tamen Censura in interitum, & Scipionis hoc adjuvamentum parum ipsi proderat. Anno quippe statim sequente ex imprudentia Appii Claudii Censoris Cæsarum Reipublicæ Cæsarum sententiam Cæsari multum profuerit, cum ab eo notati omnes deinceps Cæsarianas partes sequerentur. *Dio d. l. 40. p. m. 149.* Ipse vero Cæsar, cum dictaturam impetrasset, & dictatura maximus dignitatis gradus esset, Censoris appellatione abstinuit, quia id, ut recte Dio notat, parum honorificum existimaretur, non modestiæ causa, ut vult Casaubonus *ad Sueton. Cæsar. c. 76.* Rem ipsam tamen habuit, atque hoc est, quod Svetonius *d. l.* dicit, quod *nimios honores receperit, ut continuum Consulatum, perpetuam dictaturam, praefecturamque morum, quodque Ciceroneum, observante Casaubone d. l. morum praefectum nominat.* Certe non legitur notas censorias erga ullum usurpasse, sive senatorem sive plebejum. Refert quidem Svetonius *c. 43.* quod diremerit nuptias prætorii viri, qui digressam a marito post biduum statim duxerat, *quamvis sine probri suspitione.* Sed tamen non dicit, quod propterea ignominia notaverit Senatorem. Et forte id ipse Svetonius dixit. Valde enim suspicor loco verborum *sine probri suspitione* legendum esse *sine probri subscriptione.* Sane in vulgata lectione sensus est obscurus & longius quærendus, nostra autem lectio plana: Censores enim, si talia facta notarent, subscribebant causam probri seu ignominie. Quid, quod ad populi favorem acquirendum idem Cæsar Cenforum præcedentium notas irritas reddiderit, ac nudatos (an notatos?) opere Cenforio restituerit, & ipsum

centum etiam populi nec more, nec loco solito, sed per alios (tanquam negotium sua persona non dignum) scilicet per dominos insularum vicatim egerit. *Sveton. c. 41.* Quæ omnia haud dubie non recte intelligens Bodinus *de republ. d. l. 6. c. 1. p. 672.* falso scripsit, C. Cæsarem Dictatorem, ut centum accuratius faceret, ad singulas uniuscujusque domus adiisse, & quoniam præcipua potissimaque pars ejus muneris ad confirmandos civium mores pertinuerit se *magistrum morum*, non *Censorem* appellavisse.

Augusti cen-
sura cum A-
grippa.

§. XXXII. Successor ejus, an primus Monarcha Romanus, Octavianus Augustus exemplo Cæsaris, autor factus censuram initio non recusavit, ac Agrippæ collega fuit emendavitque cum alia quædam, tum senatum examinavit. Nam in eum ordinem multi equites ac plebei indigni bellis civilibus adsciti erant, ita ut ad millenarium numerus Senatorum pervenisset. Hos ut removeret, nullum eorum ipse delevit; sed eum hortatus fuisset, ut sua ipsi conscientia teste, de genere & vita sua judicium ferrent; primum quinquaginta viros permovit, ut sponte sua senatu cederent; deinde ad horum exemplum sequendum alios CXL. adegit. Horum nomina edidit. At primis, quod nulla interjecta mora dicto paruisent, hanc quoque ignominiam remisit. Porro hi sponte sua privati facti sunt. At Q. Stantilius idem, invicissimum quidem, tribunatu, qui ei destinatus fuerat, prohibuit. *Diol. 52. p. 493.*

Idem postea
deprecatur &
dictaturam
& censuram
perpetuam.
Ultimi Cen-
sores ex pri-
vatis, sed no-
mine saltem

§. XXXIII. Postea cum potentiam suam jam aliquantum firmasset Augustus, oblatam sibi dictaturam nequaquam admisit. Quinimo, cum alia ratione neque verbis, neque precibus populum posset inhibere, vestem suam discidit: recte invidiam atque odium ejus nominis vitans, cum honorem & potestatem majorem etiam dictatoria haberet. Idem fecit, cum eum Censorem perpetuum constituere vellent. Neque enim hunc honorem accepit, sed censores statim alios fecit, Paulum Æmilium Lepidum, & L. Munatium Plancum, fratrem hunc ejus, qui quondam proscriptus fuit. Hi postremi Censores ex privatis fuerunt, quod statim eis est ostensum.

Tri-

Tribunal enim ipsorum cum prima magistratus die conscenderent, corrui & contractum est; nec deinde alii censores eorum similes creati sunt. Augustus, quamvis his censura esset mandata, multa tamen, quæ eorum essent officii, egit; collegiorum alia prorsus sustulit, alia correxit; ludorum curam omnium prætoribus ita injunxit, ut eis a populo aliquid daretur: edicto etiam addito, ne quis plus reliquis ex suis facultatibus in eos impenderet, neve munus gladiatorum injussum senatus, aut sæpius duabus quotannis vicibus, aut plurimum quam centum & viginti gladiatorum exhiberet. *Dio l. 54. pag. 520.*

§. XXXIV. In hac etiam Censura cum in senatu de mulierum & juvenum immodestia acclamaretur, quæ videlicet causa esset, quo minus facile matrimonia contraherentur; contenderentque ab eo, ut huic quoque emendationem adhiberet rei: (quo ipso eum tacite subsannabant, quia cum multis mulieribus rem haberet,) primum respondit, quæ maxime essent necessaria, ea se constituisse, reliqua autem eodem modo determinari nequaquam posse: deinde is ei sermo vi extorsus est, ut diceret, debere ipsos ea, quæ vellent, conjugibus suis præcipere ac admonere: quemadmodum ipse faceret. Tum vero multo magis instare Senatores, & cupere discere, quænam essent eæ admonitiones, quibus se ad Liviam suam uti dixisset. Itaque Augustus, etsi perinvitus, nonnulla de vestitu, ac reliquo mundo muliebri, de progressuque in publicum & modestia mulierum retulit, nihil curans, quod res ipsa fidem dictis non faceret. In censura cum a quodam adduceretur ad ipsum adolescens quidam, qui mulierem, cum qua adulterii contumeliam habuisset, uxorem duxerat, essetque multis accusatus; Diu anceps hæsit, cum neque connivere ad eam rem, neque pœnam irrogare aude-
ret: tandem collecto animo, seditiones, inquit, multa mala nobis attulerunt. Ea oblivioni demus, idque curemus, ne quid simile in posterum fiat. *Diod. l. 54. p. 531.* Denique in-

Astuta diffimulatio Augusti in corrigendis moribus.

vidiæ vitandæ causa per alios fenatum examinari & indignos ex eo moveri curavit. *Idem l. 55. p. 556.*

Status censuræ
morum
sub Tiberio.

§. XXXV. Sub Tiberii & Caligulæ, tanquam crudelissimorum tyrannorum principatu Censum fieri desuisse putat Bodinus *d. p. 972.* Et Alexander *p. 727.* Tiberii tempore, ait, magnis contentionibus actum esse in Senatu, ut non modo censura, sed reliqui Magistratus quinquennales forent, & nisi quinquennio singulo comitia Magistratuum fierent, sed hanc rem primum delatam, mox perpetuo silentio obliteratedam fuisse. Deprehendo equidem apud Tacitum *Ann. 2. c. 36.* actum in genere fuisse de quinquennialibus Magistratibus, sed censuræ in specie ibidem nulla mentio. Et jam luxus invaserat universam civitatem, ut morum censuræ amplius locus non esset. Hinc non imprudenter Tiberius Senatoribus quibusdam conquerentibus de luxu respondit, non esse tempus censuræ *Tacit. ibid. c. 33.* & postea cum de luxu coercendo ac legibus sumptuariis ageretur prudentissima oratione *Ann. 3. c. 53.* id fieri disvasit. Neque adeo ob tyrannidem omissa fuit censura, neque ob luxum Tiberii, sed quod potestas summa non admitteret tam periculosum Magistratum, quodque sentiret optime Tiberius luxum non legibus, sed exemplo coerceri. Uti enim Tacitus eum vocat principem antiquæ parsimonie *d. l. 3. c. 52.* ita Dio *l. 57. p. 607.* plenius eum ab imputatione Bodini absolvit. *Aliquamdiu, ait, moderatissime Tiberius vixit, ac ne reliquos etiam libidinibus obsequi passus est, multis ob id supplicio coercitis. Idemque cum senatus pœnam iis, qui luxuriarentur, constituere vellet, improbat: eo addito, præstare singulos certa ratione castigari, quam commune omnibus supplicium irrogari. Sic enim in præsentia quosdam metu dedecoris sibi temperaturos, ne vitia eorum palam fierent: ubi vero semel legem natura vicisset, nemini eam curæ futuram. Gestabant eo tempore permulti etiam viri vestem purpuream, quanquam vetitum esset jam pridem. Id neque reprehendit in quoquam Tiberius, neque multavit: tantum ludis, cum plueret,*

ret, pulla ipse penula indurus effecit, ne quis etiam alius v'stem
in concessam usurparet.

§. XXXVI. Pergit Bodinus *d pag. 772.* sub Claudio Imperatore lustrum 74. factum esse, deinde sub Nerone intermissum rursus a Vespasiano repetitum esse, eum etenim 75. censuram egisse. Claudium quod attinet, fuit ejus censura quoad mores corrigendos maxime inæqualis ac varia, prout ipsius Claudii mores erant Recognitione eqviturum juvenem probri plenum, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum. Alium corruptelis adulteriisque famosum, nihil amplius quam monuit, ut aut parcius ætatulæ indulgeret, aut certe cautius. Ad diditque quare enim ego scio, quam amicam habeas? Splendidum virum, Græciæque provinciæ principem, verum Latini sermonis ignarum, non modo albo judicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Plures notare conatus magna inquisitorum negligentia, sed suo majore dedecore innoxios fere reperit, quibuscumque cœlibatum, aut orbitatem, aut egestatem objiceret, maritos, patres, opulentos se probantibus: eo quidem, qui sibi vim ferro indulgisse arguebatur, illæsum corpus veste deposita ostentante. Fuerunt & illa in censura ejus notabilia, quod uno die 20. edicta proposuit: inter quæ duo, quorum altero admonebat, ut uberi vinearum proventus bene dolia picarentur: altero, nihil æque facere ad viperæ morsum quam taxi arboris succum. *Sveton. in Claudio c. 16.*

§. XXXVII. De Vespasiano idem Svetonius *c. 8.* *Suscipit & Censuram, ac per totum imperii tempus nihil habuit antiquius, quam prope afflictam nutantemque Rempubl. stabilire primo, deinde & ornare &c. Ac ne quam occasionem corrigendi disciplinam prætermitteret, adolescentulum fragrantem unguento, cum sibi pro impetrata præfectura gratias ageret, nutu aspernatus, voce etiam gravissima increpuit: Maluissent alium oboluisse.* *Vespasiani Censura.*

§. XXXVIII. De Domitiano Dio ita differit *l. 53. p. 508.* *Ultima censis nomen etiam quidam imperatorum more antiquitus* *sura Domitiani.*

usitato acceperunt, idque Domitianus per totam suam gessit vitam, nunc vero non amplius fit. Cum enim rem ipsam nostri temporis Imperatores habeant, neque deliguntur ad censuram gerendam, neque ejus magistratus nomen, præterquam in agendo censu, ferunt. Quænam vero quoad morum correctionem egerit Domitianus, severa etiam in luxuriam & libidinem recenset Svetonius cap. 8. inter quæ sunt maxime notabilia, quod quæstorium virum, quod gesticulandi saltandi-que studio teneretur, movit senatu, & quod incesta Vestalium virginum, a patre suo quoque & fratre neglecta varie ac severe coercuit: priora, capitali supplicio, posteriora, more veteri. Nam cum Ocellatis fororibus item Varonillæ liberum mortis permisisset arbitrium, corruptoresque earum relegasset: mox Corneliam, virginem maximam absolutam olim, dehinc longo intervallo repetitam atque convictam, defodi imperavit: stupratoresque virgis in comitio ad necem cædi.

Efrustranea
sub Decio
creatio Va-
leriani in
Censorem.

§. XXXIX. Tandem, ait Bodinus pag. 973. Imperator Decius Valerianum in senatu censorem infinita potestate creavit. Deinceps omissa penitus censura. Refert creationem Valeriani Trebellius Pollio in Valeriano patre, cum Decius posuerat in Senatus potestate, cui deberet Censura deferri, unanimiter delatam esse Valeriano: ac ita allocutum fuisse Decium novum Censorem, ut omnia fere, quæ hodie regalia majestatis dicimus, illi cum censura tributa esse, etiam auctoritatem legum scribendarum, significaret. Sed quid ad hæc Valerianus? Noluit censuram suscipere, ut recte explicat responsum Valeriani Besoldus loco sup. cit. p. 168. Ait Trebellius: Sed Valeriano sententia hujusmodi fuit; Quæso sanctissime Imperator, ne ad hanc me necessitatem alliges, ut ego judicem de populo, de militibus, de senatu, de omni penitus orbe, judicibus, & tribunis, ac Ducibus. Hæc sunt, propter quæ Augustum nomen tenetis; apud quos censura desedit: non potest hoc implere privatus. Veniam igitur ejus honoris peto, cui vita impar est, impar est confidentia; cui tempore sic repugnant, ut censuram, hominum natura non querat. Hoc est, ut

ut tandem aliquando hoc caput claudamus, prudenter judicavit Valerianus: *Censuræ morum in Monarchia, imo in Republica bene constituta locum non esse.*

CAPUT III.

CENSURÆ MORUM
CENSURA MORATA.

§. I.

Ut igitur ab eo incipiamus hoc caput, in quo finivimus præcedens, facile jam ex dictis probari poterit, Censuræ morum prout hæctenus eadem in prioribus capitibus descripta fuit, in bene constituta Republica locum non esse. Sed hic nobis brevioribus esse licebit. Antea enim testimoniis & autoritatibus fuit opus ad veritatem historię eruendam & rite formandum quæstionis statum. Nunc magis ponderanda sunt rationum momenta. Licebit tamen aliquando illustrationis gratia aliorum dicta vel addere vel interspergere.

§. II. Ajunt igitur communiter: Actiones indecoras ac turpes, quæ legibus notatæ non sunt, aut notari non possunt, uno verbo vitia civium, a magistratu eam in rem constituto, non prolixo processu, sed ex animi sententia, ignominia in sensus concivium incurrente, & existimationem notatorum aut etiam opes eorum afficiente coerceri debere, ut pudore erubescerent & notati & alii talia perpetrare in posterum timeant, ac ita tota civitas vitiis purgetur. Ita Censuram Romanam ex his rationibus fuisse commendatam, hæctenus subinde notavimus & videri insuper

Transitus ad probationem, quod Censura morum non expedit Republicæ.

Sententiæ communis adversæ tenor. Mechodus dicendo.

per possunt *Besoldus d. lib. pag. 164. seq. Bodinus p. 93. & 996. Philippus Carolus ad Gellium pag. 207.* Uti vero singula fere verba dissentientium nobis argumenta præbent sententiæ nostræ declarandæ, in tantum, ut copia cogitationum prope laboremus, ita tentabimus an moderatissimo, sed & aptissimo disputandi genere usi, brevissimis quæstionibus errori communi possimus ruborem excutere, & simul iis, qui præjudiciis nondum sunt occæcati veritatem sententiæ nostræ palpandam tradere.

§. III. Agite igitur, & si vitia per censuram morum sunt corrigenda, mihi dicite, quænam? Si ea, quæ legibus notata sunt, non erit Censura morum, sed iudicium criminale. Sin ea, *que legibus notata non sunt*, quæro an notari possint lege ac debeant, (& tum lege notentur non censura,) an non debeant? si hoc, an ergo agnoscitis, esse quosdam actus vitiosos, qui non sunt objectum prudentiæ legislativiæ? an rationes etiam nostis? Nonne Principis officium saltem est providere, ut malitia hominum inquietorum pacem externam turbantium coerceatur, & tranquilli adversus illos defendantur? Nonne multa sunt vitia, quæ pacem & tranquillitatem externam non turbant? Annon multæ aliæ causæ subsunt, quæ prudenti Principi non syadent saltem, sed & eum jubent, ut actiones etiam turpès lege pœnali non coerceat, puta si sint mere internæ; si sint lapsus minutissimi, quos in hac naturæ conditione, etiam iis, qui magnam attentionem adhibere student, effugere non licet; si sint vitia animi ex communi corruptione resultantia, quæ ita frequentia sunt, ut non possint non destrui civitates, si pœnis humanis in istas animadverteretur, quousque in enormes actiones non eruperint? Annon ad hanc classem actionum pertinent avaritia, ambitio, ingratus animus, inhumanitas, hypocritis, invidia, studium aliis detrahendi, superbia, iracundia & discordia? Si de his actionibus non dubitatur, annon etiam eo pertinent ignavia, impolitics, lubricitas linguæ, libido, impudicitia, prodigalitas, intemperan-

Censuræ inutilitas
ostensa, in cui-
tu (1) actio-
num notan-
darum, quæ
tenus ex lege
notati ne-
queunt, aut
notatæ non
sunt.

perantia? Annon Apostolus æque illam ac hanc classem operibus carnis accenset? Et quænam est adeo differentia, cur posterior classis præ priore sit vel legibus vel censura coercenda? Porro, annon multæ actiones turpes ideo poenis humanis non notantur, ut actiones honestæ iis oppositæ eo melius dignosci possint, quod videlicet non intuitu poenæ humanæ, sed ex virtutis amore sint susceptæ? Annon aliæ tanti non videntur esse momenti, ut iudices ideo sint inquietandi, aliæ vero sunt obscurissimæ disceptationis, in aliis denique plane inolitum vitium est, quod citra convulsionem totius civitatis tolli nequit? Quod si igitur prudentia legislatoria has & similes actiones poenis non coercendas iudicat, & dissencientes id fatentur, velint tamen eas notari a Censoribus, novæ quæstiones oriuntur: an officium Censorium prudentia regi debeat an imprudentia? an prudentia Censoria sit opposita prudentiæ Legislatoriæ? An una prudentia alteri opponi possit?

§. IV. Cum autem actiones illæ indecoræ, quæ a Censoribus notari debent, plerumque, si non semper, ad earum genera pertineant, quas modo diximus lege non esse notandas, aut Patroni Censuræ concedent quæstiones paragraphi præcedentis de rationibus actionum turpium legibus non notandarum, aut negabunt. Si negabunt, debent ostendere cur communia principia de objecto poenarum humanarum cum recta ratione non conveniant. Si concedent, ruit sua sponte commendatio Censuræ morum. An enim putabunt actiones *indecoras* pro decoris esse habendas, si quis eas coactè & metu ignominie omittat? An v. g. castus, temperans, laboriosus, gratus &c. est, qui non ex animi sui sententia, sed coactè a libidine, intemperantia, ignavia, ingratitude abstinet? aut annon potius actiones harum virtutum, nomen actionum virtuosarum statim amittunt, quamprimum vel minima coactio externa eas adminiculatur?

H

§. V.

Quatenus
sunt plurimæ,
quatenus di-
versarum
classium &
graduum,
quatenus pu-
blicæ vel
clandestinæ
seu domesti-
cæ.

§. V. Sed abstrahamus jam a coactionis & metus illa circumstantia, & ponamus, debere easdem violentis remediis in Republica coerceri. Utrum *omnia* vitia coercerit Censura morum, an saltem *quædam*? Si quædam saltem, annon falsa est commendatio censuræ, quod ope ejus purgetur Respublica ab omnibus vitiis? An privilegia habebunt vitia illa, quæ notare omittet officium Censorum præ reliquis, & quænam sunt illa privilegia? Si omnia, an etiam notabunt *invidiam, emulationem, ingratitude, inhumanitatem*? An sufficientia erunt tribunalia Censorum ad inquisitionem horum vitiorum & adjudicationem? Annon Seneca jam notavit omnia omnium judicium tribunalia non suffectura ad solas causas ingratitudeinis adjudicandas? Et cur Censores Romani ista vitia non notarunt? Imo si sola *voluptatis* irritamenta putabunt esse notanda, an etiam notabunt *minimos lapsus* ex istis animi vitiis provenientes, an gradus constituent & enormes saltem coercerent? Si minimos lapsus, annon hoc inhumanum erit? Annon tota Censura ob hanc inhumanitatem nova Censura indigebit? Annon liberorum hominum tum deterior erit conditio in Republica bene constituta, quam vilissimorum mancipiorum, sub durissima servitute? An iterum sufficient omnes omnium Censorum curæ & circumspeditiones minima ista observandi? Si *lapsus enormes* saltem præ minoribus illis reprimere intendant, quænam erit norma culpam ejusmodi latam a levi fecernendi? An impolitiam, an jocosum intempestivum an oscitationem, an rusticitatem ad graviora flagitia referent, an ad leviora? Cur, si ad leviora, ut videtur, talia referenda sunt, Romani, cordatissimi illi & prudentissimi mortalium has minutias tamen per Censores suos ignominia notarunt? Porro an vitia ejusmodi & actiones indecoræ ad officium censorum pertinebunt saltem, si quis *in publico* h. e. extra domum & familiam suam iis scandalum dederit aliis, an etiam *domesticæ* patrumfamilias actiones timebunt

bunt stilum Censoris? Si saltem publicas notandas volunt, annon iterum reprehendent Censuram Romanam, quam tamen, ut exemplar Prudentiæ ab aliis imitandæ commendant? Si & domesticas; An volent, quemlibet & in domo sua eundem decoris gradum observare debere, qui observatur in conversatione publica? Si illud, annon tollent omnes decori regulas omnium moratiorum gentium? Si indulgebunt, differentiam utique esse debere, & admittent decorum remissius in domo, quot & quantis apicibus opus erit, istud remissius decorum secernendi ab indecoro virgula Censoria coercendo? Et ut unico saltem exemplo rem declarare, si pater familias ex senatu eijciendus est, quod in præsentia filia uxori expansis brachiis osculum dederit, quid de eo fiet, qui in præsentia filia, aut etiam ancilla, superfluum ex visceribus ventum, gravissimum videlicet naturæ pondus, cum strepitu emiseric? An & hoc flagitium ad vindictam & attentionem Censorum pertinebit?

§. VI. Nolo de actionibus plura quærere, ut ad per-⁽¹⁾ Inritu
sonas pergam, quarum actiones a Censoribus notandæ personarum
sunt. An igitur omnes subijciuntur virgulæ Censoriæ? notandarum
quanto sudore officium hoc expediendum erit? An in-^{infantum,}
fantes etiam & pueri? An si hoc fiet, non inanis erit & su-^{fœminarum,}
pervacua omnis patria potestas? An si hi cura patrum ^{sacerdotum,}
relinquentur, sperare poterunt Censores, quod vitia radici-^{superiorum,}
tus e Republica extirpare possint, cum prima educatio fir-^{Regis &c.}
mas radices agat in animis hominum? Annon Bodinus
supra conquestus est, quod educationis cura, quæ publi-
ca esse debeat, relinquatur curæ privatorum? An etiam *fœ-
minæ*? Quid ad id vero Romani dicent, de quibus supra
probavimus fœminarum mores relictos esse censuræ mari-
torum? Quo censuræ genere utentur Censores adversus
sexum sequiorem? An senatu eas movebunt? &c. An cas-
tigabunt eas? Annon pudor Censorum & castitas magnis
tentationibus subijcietur? An præsumuntur si soli sint

cum solis de morum emendatione esse solliciti? Quod si sceminarum mores censura non subjiçentur, quantum damnum patietur Respublica? Annon enim ad plerasque gentes applicari poterit, quod jam suo tempore Cato de Romanis dicebat: (*teste Plutarcho in Catone Majore f. m. 303.*) omnes homines mulieribus imperant, nos omnibus hominibus, nobis mulieres? &c. An etiam *Sacerdotes*? Ast si hos notare velint, annon ignominia illa verget in contemptum Ministerii? Si horum mores debeant a judicio morum immunes esse, nonne multa hominum parum moderatorum scandala relinquuntur in Republica? Annon horum exempla plus nocebunt, quam censura reliquorum proficiet? An & *superiores*? aut an ipsi Censores supremi erunt in Republica? Annon occasionem accipient Censores per ignominiam superiorum Rempublicam ipsam invadendi? An *Regem* etiam notabunt, & quemadmodum senatores senatu, ita Regem regno movebunt? Annon si in *monarchia* non facile locum esse Censoribus concedent dissentientes (cum *Besoldo p. 168.* & *Bodino p. 983.*) facile aliis ex multis rationibus consilium etiam suspectum erit in *reliquis Rerumpublicarum formis*? Aut annon & in reliquis Rebuspublicis etiam character Majestatis Censorum impatiens, residet?

(3) Intuitu censorum ipsorum, & an hi ipsi vitii sint vacui, aut esse possint? Catonis censorii mores praevi.

§. VII. Sed demus, hæc omnia carere dubio, *quibusnam* jam ipsa censura demandabitur? Annon ipsis *magistratibus*? At, dixit, supra *Bodinus*, hi solent sæpe in theatris turpibus spectaculis adfidere. Ergo severis Censoribus opus erit. Quid si autem ipsi Censores concediis intersint? An censes Censorum creabuntur? At, inquit, veteres Romani operam dabant, ut Censores fierent ii, quorum vita non tantum a rapinis, sed a vitiiis pene *omnibus libera* fuerit & vacua (*Besoldus d. l. p. 163. Bodinus d. l. p. 983.*) Bene. An igitur & tales creati vultis? Haud dubie. Sed ubi eos inveniemus? An Dii erunt, an Dæmones seu
An-

Angeli, an homines? An homines dantur absque vitiis? si vicia habebunt Censores, cur non alios patientur esse æque homines? Porro *Romanorum Censores* talesne fuerunt, quales a Bodino & Besoldo prædicantur? An non Fabii Gurgitis & L. Lentuli censura hos autores refutat, quorum ille, licet defamatisimus, postea tamen ætate gravis censuram severissimis moribus egisse dicitur, hic vero repetundarum antea accusatus & condemnatus ut & alii censoria nota antea perfricti, censores tamen facti sunt? (*Macrob. lib. 3. Saturn. c. 13. Valer. Max. lib. 2. c. 4. in fin. & lib. 6. c. 11. in princip. Alexand. ab Alex. d. lib. 3. cap. 13. pag. 723.*) Annon M. Fabius Censor, dum filium furto insimulatum, ultimo supplicio affecit, contra leges parricidium in ipsa censura commisit? (*vid. Paul. Orosius Hist. lib. 4. c. 13.*) Annon Appi Claudii, annon M. Livii, & Cl. Neronis Censorum turbas (*cap. præced. §. 27. & 28. memoratas*) legerunt? Sed prodeat in scenam ipse *Portius Cato Censorius*, cujus virtutes & censura communiter a dissentientibus ad cælum vsque extolluntur, (*conf. Liv. lib. 39. c. 40.*) & a quo hodiernum viri severi & virtuosam vitam præ se ferentes Catones appellantur. Quodnam factum turpius esse judicatis, vxorem in conspectu filix osculari (quam ob causam Cato senatorem senatu movebat,) an gloriari, cum Catone, quod nusquam a muliere amplexum tulerit, nisi aliquando cum vehemens tonitru esset, addito intempestivo joco, Jove tonante se felicem esse? (*vide iterum Plutarch. in Cat. maj. f. m. 308*) Quisnam jocus turpior, illene Catonis modo memoratus, an illius, quem inter ararios Cato retulit, quod responderet: habeo quidem vxorem, sed non ex animi sententia? (*vid. cap. 2. §. 11. seq.*) Sed & hoc tanquam leve transeat. Nonne *Cato* ille, virtutum exemplar, homo fuit tordidus, inhumanus, (qui hominibus sicut jumentis vteretur, eosque ætate confecta expelleret & venderet,) laudator item sui & admirator, (quique apertam jactanti-

am magnanimitatis comitem putaret,) accusandi item & calumniandi studiosus, qui servos adigeret, ut pro certo pretio cum ancillis rem haberent, quique jam senex scortum aleret, &, ut filii vultum saltem torviorem & ea de re pudore suffusum ulciferetur, indecore foeminam vilis conditionis sub vanissimo prætextu in vxorem duceret? (*vide omnino Plutarchum quaedam ex his severe notant. m in vita Catonis, eique subjuncta comparatione Catonis & Aristidis.*) Denique annon, qui tales esse volunt Censores suos, recordantur eorum, quibus Cicero *lib. 3. de l. l.* cum in Republica sua phantastica legem tulisset, *quod Ordo senatorius vitio carere debeat, ceterisque speciem esse*, ita sibi dubium movet ipse, & ita respondet. *Q. Praeclara vero, frater, ista lex est, & late patet, ut vitio careat ordo, & censorem quaerat interpretem. A. Ille vero, etsi est totus tuus ordo, gravissimamque memoriam retinet consulatus tui, pace tua dixerim, non modo Censores, sed etiam judices omnes potest defatigare. M. Omitte ista, Attice. Non enim de hoc senatu, nec his de hominibus, qui nunc sunt, sed de futuris, si qui forte his legibus parere voluerint, haec habetur oratio. Nam cum omni vitio cavere lex jubeat, ne veniet quidem in eum ordinem unquam vitii particeps. Id autem difficile factum est, nisi educatione quadam, & disciplina: de qua dicemus aliquid fortasse, si quid fuerit loci, aut temporis. Annon hoc idem est, ac si Cicero dixisset: ad Calendas Graecas, vel aperte confessus fuisset, talem ordinem non dari nec dari posse.*

(4) Intuitu
numeri Cen-
sorum.

§. VIII. Quot vero Censores creabunt? *An unum?* hic non Censor fiet, sed Dictator & cum Dictatura imperium invadet. Neque unum Romani habebant. *An duos?* Atque hi ad corrigendos mores depravatos non sufficient, & si per alios rem expedire velint, aut per delatores, periculum subibunt, ne idem ipsis accidat, quod *cap. præced.* de Imperatore Claudio retulimus. Quid si vero hi duo sibi invicem advenfentur, & unus aliquem v. g. senatu movere velit,

velit, alter nolit? (*vide omnino Cicer. pro Cluentio, c. 47.*) An ergo tres erunt ut votorum pluralitas rem definiat? Atqui hoc nimis olet morem judicandi, & impedit liberam animi sententiam Censuram. Sed & tres toti Reipublicæ non erunt sufficientes. Ergo plurimi requirentur. Sed inter hos annon majores adhuc turbæ & dissidia timenda sunt. Ast Romani tamen duobus contenti erant. *Bodinus d. lib. pag. 983.* Quia videlicet Censores a Romanis lustris causa initio creabantur, non morum gratia.

§. IX. Fac autem, jam etiam de numero Censuram (f) Intuitu modi censuram morum expediendi. constare quomodo hi officio suo fungentur? An ea observabunt, quæ naturale jus dicitur in causis cognoscendis observanda esse, an notandum examinabunt, testes producunt, defensionem permittent? Minime. Id enim multas ambages requireret, & ita Romani Censores non agebant (*vide omnino Ciceronem pro Cluentio dd. ll.*) Sed annon hoc modo sæpe fallent & fallentur, si ad solam famam homines notent? Annon multos innocentes ignominia afficient? (*vid. Id. Cicero ibid. cap. 48.*) Porro an solis verbis increpabunt? Et hoc jam capite primo removimus. An si ignominia afficient, ignominia illa non erit *pæna*, non erit *infamia*, ut supra cap. 2. §. 21. Cicero persuadere volebat? Annon pœna est dolor ob delictum? Annon ignominia illa a Censoribus inflicta dolorem inferebat? Annon motio ex ordine senatus, relatio inter ærarios &c. pœnarum species sunt? Annon vulgatum istud verum est; Oderunt peccare mali *formidine* pœnæ? An infamia non est læsio existimationis nostræ per Magistratum facta? (*conf. supra c. 2. §. 22.*) Sed inquis, rescindi poterat hæc ignominia & rescissa sæpe fuit. Annon autem datur etiam restitutio in integrum contra rem judicatam? Quod si itaque innocentes damnentur a Censoribus, quis de iniquitate cognosceret? Si nemo, ut vult *Bodinus pag. 993.* Censura in tyrannidem degenerabit. Si alii, dabuntur Censores Censuram.

§. X.

(6) Intuitu
temporis.

§. X. Quando vero & quo tempore Censuram exercebunt Censores. An saltem lustri sive quinquennalis, sive octodecimestris tempore, an & tempore *intermedio*? Si illo saltem, ut faciebant Romani, quot flagitia interim curæ & notæ Censoriæ se subducent? Quomodo vitia, quæ quotidie patrantur possunt extirpari, si semel saltem per quinquennium ea notantur? Si continua erit Censura, continuæ indignationes, continuæ turbæ.

(7) Intuitu
finis.

§. XI. Denique *cuiusvis* erit Censura? Ut vitia, dicunt, penitus *eradicentur* e Republica. Putatisne ita ex animi sententia? Annon vitia erunt, donec homines? An mediis civilibus homines possunt evadere pii, id est vere virtuosus, aliam enim pietatem homo sapiens non agnoscit? Annon hæc assertio evidentissime repugnat Christianismo & doctrinæ Evangelicæ? Imo annon rectæ rationi directo adversatur? Oderunt peccare boni virtutis amore. An amor virtutis per servilem timorem apud ullum suscitabitur? Annon potius, si quid per Censuram efficietur, saltem cives dissimulabunt vitia & cautius saltem peccare studebunt? Imo si voluptas saltem cum suis vitiis coerceretur, invidia autem, avaritia & ambitio sine nota relinquentur, annon ambitio & avaritia incrementa sument majora? Quodnam vero vitium plus nocet Reipublicæ? voluptasne cum multa sinceritate & humanitate sæpe conjuncta, an insidiosa, & crudelis, ac fastu & arrogantia plena hypocrisis? Denique annon tota Dissertatio nostra ostendit, per Censuram in Republica Romana nil minus quam vitia eradicata esse? Annon apertum est, sæpius a Censoribus Romanis popularem auram captatam esse? (*vid. Cicer. pro Cluentio cap. 47. & ibi Sylviu pag. 109.*) &c.

Conclusio ex
hactenus di-
ctis.

§. XII. Vides lector, quorsum te vertas, undiquaque palpari errorem communis sententiæ de utilitate iudicii morum. Multa diximus paucis, sed pauca diximus adhuc intuitu eorum, quæ dicenda restant, si tempus dicendi restaret.

staret. Vides singulas lineas eorum, quæ diximus suppeditare peculiare observationes, neque nobis rationes deesse conficiendi integrum volumen, sed deesse otium & occasionem; deesse chartam, ut non prolixius testimonia virorum doctorum & sapientum recensere possimus.

§. XIII. Sed quænam est ratio, cur tot & tanti viri ^{Causæ varie} in errorem communem inciderint? Dicam & hoc paucis, ^{erroris communis.} quamvis rationes plures sint. 1.) Est confusio census bonorum cum censura morum. Hæc perpetuo miscet Bodinus, potissimum *p. 971. seq. usque ad p. 983.* 2.) Confusio quæstionum diversarum, quamvis affinium, v. gr. de legibus contra otium &c. quam confusionem admiserunt Alexander, Besoldus, Bodinus, Chokier aliique dum usum Censuræ morum etiam aliis gentibus plurimis fuisse cognitum pervadere volunt. 3.) Fallaciæ multæ, ut quando Bodinus *pag. 990.* ex eo, quod lex Clodia rursus a Romanis sit abrogata, inferre vult, quod utilis, necessaria & salutaris Reipublicæ semper fuerit Censura. *Conf. Ant. Augustin. d. LL. & SCris sub Lege Clodia.* 4.) Nimia admiratio factorum a Romanis, quasi omnia eorum facta sint prudentissima & iustissima. Huc pertinet integer tractatus Alberici Gentilis *de iustitia armorum Romanorum.* Talibus legendos commendamus *Augustinum de C. D. Pauli Orosii historias, les Oevres de M. de Saint Evremont &c.* 5.) Nimia admiratio Scriptorum Romanorum. Cum enim audiant, a pueritia eos Autores esse Classicos ob latinitatem, putant etiam esse infallibiles in iis omnibus quæ tradunt. 6.) Hinc in præsentia materia nihil fere afferunt quam autoritates Livii, Valerii Maximi, Ciceronis &c. nec recordantur, quod iidem Romani commendent autochiriam Lucretiæ & Catonis, factum turpe Curtii &c. 7.) In specie vero admiratio, an adoratio Ciceronis, boni quidem Oratoris, sed non boni viri. iudicio Historici ingenui ac prudentis Dionis *lib. 38. pag. m. 66.* 8.) Imprudens interpretatio eorum quæ

66 DISSERT. DE JUDIC. SEU CENS. MOR. CAP. III.

quæ ab ipsis Romanis, & ipso etiam Cicerone dicta sunt, dum non dijudicant, an ex animi sententia ab iis quædam afferantur, an solum ut causæ vel personæ infervant. Ita in orationibus pro Sextio, pro Milone, item in Pisonem Cicero obiter commendat censuram, sed in Oratione pro Cluentio iniquitatem ejus cum ratione demonstrat &c.

Genuinum
remedium
emendandi
mores.

§. XIV. Sed hoc pacto inquis, si Censuram morum tollis, fenestræ aperiuntur flagitiis. Bona verba quæso. Cur non & januæ aut portæ? Non commendamus flagitia, ablit, etiam si ostendamus, Censuram morum esse remedium ineptum ad ea tollenda. Aliud remedium suppetit, & melius & præstantius. Bonum exemplum. Si videlicet Princeps & Optimates virtuose vivant. Hoc si fiat, Censore nullo erit opus. Si non fiat, vel mille Censores nihil proficient. Agnovit asserti hujus veritatem tandem post multas ambages ipse Besoldus pag. 163.

164. 168. Et elegans eam in rem est locus Ciceronis

lib. 3. de LL. cap. 14. Itaque subsisto, & rogo, ut

Lectores benevoli hoc velint esse

Catone contenti.

F I N I S.

64475

AB 64 475

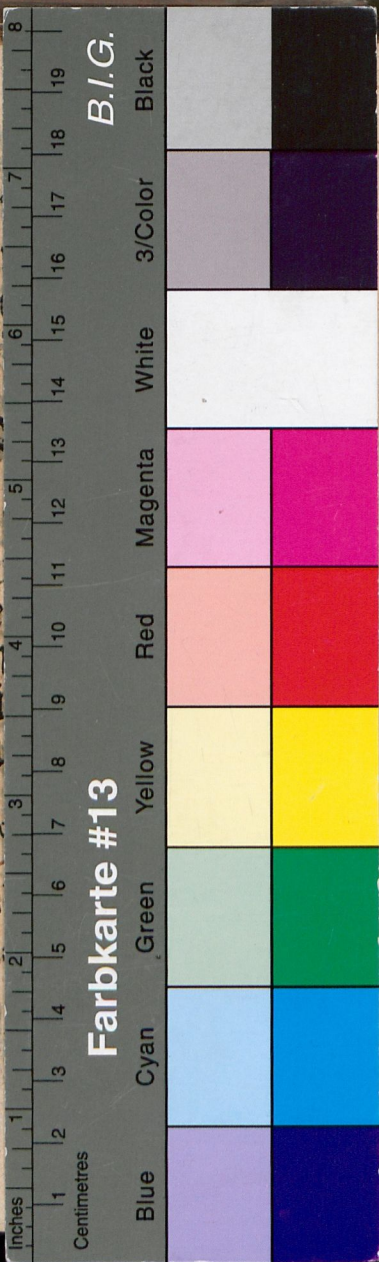
ULB Halle 3
002 813 890

TAFOL

R
VO 17

DISSERTATIO JURIDICA
DE
JUDICIO
SEU
CENSURA MORUM,
QUAM
IN REGIA FRIDERICIANA
PRÆSIDE
D. CHRIST. THOMASIO,
JCTO,
SERENISS. ET POTENT. REGIS BORUSS.
CONSILIARIO INTIMO ET PRO-
FESS. JUR. ORDIN.
PUBLICÆ PROPONIT
D. X. MAJI A. M DCC II.
H. L. Q. C.
CHRISTOPHORUS GUILIELMUS SCHEURL,
DE DEFERSDORF.
NORIMB.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
TYPIS JOAN. CHRIST. GRUNERTI, ACAD. TYPOGR.
Recusa 1748. (8½)

